

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Iva Šaldová

Adaptace dětí mladších tří let na prostředí
mateřské školy

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a za použití zdrojů uvedených v seznamu citované literatury.

V Olomouci dne: .....

.....

Iva Šaldová

Poděkování:

Děkuji PhDr. Vladimíře Kocourkové, Ph.D. za cenné rady a připomínky. Děkuji svým nejbližším za podporu a pochopení.

OBSAH

Úvod	6
I Teoretická část.....	8
1 VÝVOJOVÁ SPECIFIKA DVOULETÉHO DÍTĚTE.....	8
1.1 Motorický vývoj	8
1.2 Kognitivní vývoj	9
1.3 Emoční a sociální vývoj	11
1.3.1 Hra jako prostředek k navázání kontaktu.....	12
2 MATEŘSKÁ ŠKOLA – VHODNÉ PODMÍNKY PRO VZDĚLÁVÁNÍ.....	14
2.1 Psychosociální podmínky.....	14
2.2 Věcné podmínky.....	15
2.3 Životospráva.....	17
2.4 Personální podpora a pedagogické zajištění.....	17
3 PROCES ADAPTACE DÍTĚTE NA PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY...20	
3.1 Proces adaptace/fáze.....	21
3.2 Faktory ovlivňující adaptaci.....	24
3.2.1 Mateřská škola ve spolupráci s rodinou.....	24
3.2.2 Rodinné zázemí.....	26
4 POVAHA DÍTĚTE.....	28
II Praktická část.....	30
5 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	30
5.1 Cíl výzkumného šetření.....	30
5.2 Aplikované metody.....	31
5.3 Pozorování.....	31

5.4 Výzkumný vzorek.....	32
5.5 Případová studie.....	32
5.5.1 Dívka Eva.....	32
5.5.2 Dívka Klára.....	35
5.5.3 Chlapec Jan.....	38
5.5.4 Dívka Anna.....	41
5.5.5 Dívka Adriana.....	42
5.5.6 Chlapec Ondřej.....	45
5.6 Celkové shrnutí a zhodnocení případové studie.....	48
6 DISKUZE.....	51
ZÁVĚR.....	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	
POUŽITÉ ZKRATKY	
ANOTACE	

ÚVOD

Možnost zařazení dvouletých dětí do předškolního vzdělávání je jistá pomoc rodičům, kteří potřebují z různých důvodů své dítě zajistit. Mateřská škola takovou funkci splňuje, především ale zajišťuje výchovně vzdělávací proces, péči, kvalifikovaný personál, správné hygienické podmínky a kvalitní stravu. V žádném případě nenahrazuje lásku a péči mateřskou. Pro děti tak nízkého věku, je to nelehká situace a mnohdy se jedná o jedno z prvních odloučení od matky na delší dobu. Matka je pro dítě milující osobou, velkou oporou, porozuměním, jistotou a pocitem bezpečí. Najednou se dítě dostává do kolektivu cizích osob, poznává nové prostředí, jiný režim. V mateřské škole je takto malé dítě samo za sebe často poprvé a této nově vzniklé situaci zřídka rozumí. Nabízí se zde otázka, jak dítě vnímá toto nové prostředí, a jak se s odloučením od matky, potažmo jiné primární pečující osoby, dokáže vyrovnávat. Pokud se dospělý člověk dostane do prostředí, které je pro něj nové, dokáže se snáze přizpůsobit, neboť zpravidla ví, za jakým účelem tam jde a co se od něj očekává. Pokud něco neví, tak se zeptá. Ideálně si vyhledá informace den předem, aby byl „klidnější“. Tuto možnost však dítě nemá, tedy je pro něj, i s ohledem na životní nezkušenost těžké, se s nastalou situací vyrovnat a přijmout ji jako součást denního režimu. Dvouleté dítě nerozumí všemu, spoustu věcí nezná a nechápe, ale často se lépe přizpůsobuje a učí než dospělý. Klidný, empatický a individuální přístup v adaptačním procesu podtržený vzájemnou spoluprací mezi rodičem a pedagogem je u dvouletých dětí klíčový.

Jako matka dvou dětí jsem řešila v poměrně nedávné době nástup svých dcer do mateřské školy a přestože nenastupovaly do této instituce ve dvou letech, určité problémy s adaptací jsem u nich vysledovala. Tato skutečnost se stala impulsem pro volbu tématu předložené bakalářské práce.

Teoretická část se člení na čtyři kapitoly. První kapitola se zabývá vývojovými specifiky dvouletého dítěte, popisuje možné vlivy a fáze adaptačního procesu. Druhá kapitola popisuje mateřskou školu jako instituci a zabývá se podmínkami vzdělávání. Třetí kapitola upozorňuje na vzájemnou kooperaci a provázanost mezi mateřskou školou a rodinou a na důležitost spolupráce obou těchto složek. Bez vzájemné důvěry by byl adaptační proces dítěte v mateřské škole ohrožen. Čtvrtá kapitola popisuje povahové rysy, temperament dětí a jejich chování, které lze pozorovat v procesu začleňování.

Empirická část bakalářské práce se zabývá adaptačním procesem dětí mladších tří let na prostředí konkrétní mateřské školy. Výzkum byl realizován jako kvalitativní. Ke sběru dat jsem využila metodu pozorování doplněnou o polostrukturovaný rozhovor s rodiči. Objektivita pozorování byla zajištěna triangulací, a to učitelkou skupiny mladších dětí vybrané mateřské školy. Probandy tvořily děti mladší tří let, které nastoupily do mateřské školy nově s počátkem nového školního roku. Výzkum jsem realizovala v měsíci září, kdy jsem si poznatky zaznamenávala a získaná data zpracovávala do případových studií, které jsem následně vyhodnotila.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem probíhá adaptace dvouletých dětí na prostředí mateřské školy. Dílčími cíli práce je zjistit, jaké jsou projevy dětí v průběhu adaptace, jak děti reagují na odpoutání od rodičů, jak dlouhou dobu potřebují k tomu, aby si zvykly na nový režim, který s sebou pobyt v mateřské škole přináší.

I Teoretická část

1 VÝVOJOVÁ SPECIFIKA DVOULETÉHO DÍTĚTE

Dítě ve věku dvou až tří let nazýváme batole. Druhý rok je nazýván obdobím mladšího batole a starším batoletem je dítě v období od druhého do třetího roku života (Šimíčková - Čížková a kol., 2010). Obvykle batole v této fázi vývoje povyrostne zhruba o 17 cm a jeho hmotnost se zvýší až o 4 cm. Hodnoty jsou pouze orientační. Toto období je pro dítě plné velkých změn a to zejména z důvodu, že začíná objevovat svět. Dochází k jeho rychlému rozvoji hned v několika oblastech. Pro rodiče může být toto období náročné, znamená to být ostražitý, protože v této době je dítě aktivní, zvědavé, osvojuje si řeč, chůzi -hrozí tak i riziko úrazů. Dítě se učí vytvářet si návyky i v oblasti osobní hygieny, umývá si samo ruce, začíná chodit na nočník (Šimíčková - Čížková a kol., 2010).

Tato kapitola se zabývá vývojem motorickým, kognitivním a sociálním. Všechny tyto oblasti procházejí velkým rozvojem, navzájem se prolínají a zdokonalují.

1.1 Motorický vývoj

Motorický vývoj lze rozdělit na oblast hrubé a jemné motoriky. Hrubá motorika dvouletého dítěte prochází rychlým rozvojem. Chůze je jistá, dítě je velmi aktivní, běhá, poskakuje, zvládá nerovnosti terénu, bez potíží překročí práh a jiné překážky v cestě. Rádo utíká a padá zřídka. Dvouleté děti již ovládají chůzi do schodů i bez pomoci druhého, přičemž přisouvají nohu na každý schod. Střídání nohou při cestě ze schodů je pro ně v tomto věku složitější a zvládají ho až kolem třetího roku (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Dítě má v tomto věku velmi rádo pohyb, zvládá jízdu na dětských odraždlech, skluzavkách, využívá možností dětských hřišť. Napodobuje pohyby dospělých, učí se chytat míč - chytání se zúčastňuje celé tělo. Celý tento motorický vývoj probíhá u zdravého jedince bez obtíží. V případě že dojde k nějaké negativní zkušenosti nebo úrazu, může vývoj u dítěte v této oblasti regredovat na nižší úroveň (Šimíčková - Čížková a kol., 2010).

Jemná motorika

V oblasti jemné motoriky dochází u dvouletého dítěte k velkému rozvoji. V této době vzrůstá zrakově pohybová souhra, jedná se o koordinaci oka a ruky. Tato koordinace „oka a ruky“ je viditelná například při stavění věže nebo komínu z kostek. Starší dítě už dokáže postavit složitější konstrukce, vybírá si vhodné tvary a velikosti. K dalším činnostem, které vedou ke zdokonalování jemné motoriky, patří i navlékání korálků, vhadzování předmětů do správných otvorů, listování v knize, čmárání (Šimíčková - Čížková a kol., 2010).

Dvouleté dítě ještě nemá správný úchop, často ještě drží tužku v pěsti. Mezi druhým a třetím rokem je schopno dle předlohy napodobit kruh, popřípadě nepřesně křížek. Stádium pokusů napodobení různých tvarů probíhá velmi pomalu (Langmeier, Krejčířová, 2006). Děti mají i proto rády omalovánky, kde je předloha a oni pouze „vybarvují“.

1.2 Kognitivní vývoj

Tato kapitola se zabývá vývojem poznávacích funkcí, mezi které se řadí například smyslové vnímání, myšlení, pozornost, paměť a řeč. Vývoj těchto funkcí může u jednotlivých dětí probíhat různě rychle a v jiné intenzitě. Je třeba brát v potaz individualitu každého dítěte a respektovat rozdíly (Kropáčková, Splavcová, 2016).

Smyslové vnímání

„Není v našem vědomí, co neprošlo našimi smysly. To vyslovil anglický filozof a osvícenský racionalista John Locke.“ (Kořátková, 2014, s. 24)

Poznávání prostřednictvím smyslů je přirozený proces každého narozeného dítěte. Zprvu je upřednostňován kontakt „dotekový“, okolo druhého roku má velký význam zrak a sluch. Dítě se učí vnímat a rozlišovat věci tvarem, velikostí, barvou a vůní. Později je schopno rozpoznat a určit základní geometrické tvary (koule, kostka). V oblasti sluchového vnímání je typické spojení sluchové aktivity s pohybem, kde vyniká smysl pro rytmus. Děti mají rády říkanky spojené s pohybem, například paci paci (Šimíčková - Čížková a kol., 2010).

Zvuky, tóny, barvy, tvary, různé druhy materiálů (písek, voda, hlína) je pro rozvoj smyslů a prožívání dítěte, důležitou součástí všech pedagogických plánů a metod.

Pro dítě je velmi přínosné vyzkoušet si strukturu, vlastnosti a chování jednotlivých materiálů (Kotátková, 2014).

Dítě potřebuje vyrůstat v podnětném prostředí, a aby lépe pochopilo svět, je důležité rozvíjet všechny jeho smysly. Není lehké vychovávat dítě, které je o některý ze smyslů ochuzeno, přesto je to možné (Kropáčková, Splavcová, 2016).

Pozornost a paměť

Dvouleté dítě udrží pozornost na velmi krátkou dobu. Záleží na tom, jak moc daná věc jedince zaujme. Typické je přebíhání od jedné činnosti k druhé, od jedné hračky k jiné. Dvouleté dítě si dokáže zapamatovat krátké písničky, říkanky, zejména ty spojené s pohybem. Převládá paměť krátkodobá, což je dáno tím, že se děti nedostatečně orientují v čase. Proto je dobré činnosti opakovat, dítě si je tak snáze zafixuje (Kropáčková, Splavcová, 2016).

Spoustu věcí, zážitků a situací si děti zapamatují nevědomě, bez vlastního přičinění. A to negativní i pozitivní, které jsou schopny si zase vybavit. Všechny tyto složky (zapamatování – uchování – vybavení) se zdokonalují (Šimíčková - Čížková a kol., 2010).

Myšlení, řeč

Podle Piageta je teprve okolo druhého roku ukončen vývoj senzomotorické inteligence a začíná nová etapa, která se nazývá symbolické a předpojmové myšlení. Tato fáze přetrvává zhruba do 4 let věku (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Dítě si vytváří první představy na základě získaných zkušeností, Dokáže si představit konkrétní činnost, i když ji aktuálně neprovádí. Dítě v tomto věku nemá představivost ani fantazii plně rozvinutou, zpravidla k tomu dochází okolo tří let (Kropáčková, Splavcová, 2016).

Myšlení úzce souvisí s řečí. V druhé polovině druhého roku dochází u většiny dětí k velkému mluvnímu pokroku. Dítě rozumí mnohem většímu počtu slov, pojmenovává věci kolem sebe, vytváří jednoduché věty, slovní zásoba se rozvíjí. V souvislosti s myšlením a řečí zaznívají často otázky typu: „co to je?“.

Šimíčková - Čížková a kol., 2010 .nabízí příklad:

Příklad rozhovoru staršího batolete v druhém ptacím období s matkou: „Proč jsou auta? Abychom mohli jet za babičkou. Proč máme jet? Aby jí nebylo smutno. Proč? To tak bývá, že nám je někdy smutno. Proč? Protože se máme rádi. Proč? Aby nám nebylo smutno. Proč? Protože svítí sluníčko. A proč svítí?“ ... a tak bychom mohli pokračovat dále. (Šimíčková - Čížková a kol., 2010, s.71).

Do dvou let o sobě dítě mluví ve třetí osobě (nazývá se svým jménem) a teprve okolo třetího roku začíná říkat „já“. Řečový vývoj je velmi individuální a není třeba se znepokojovat a srovnávat dítě s vrstevníky (Langmeier, Krejčířová, 2006).

1.3 Emoční a sociální vývoj

U dítěte mladšího tří let zastává tu nejvýznamnější roli stále matka nebo osoba jiná, která o dítě pečuje nejvíce. Čím starší je, tím více ho přitahují ostatní děti, se kterými pomalu navazuje kontakty. Dítě, které navštěvuje mateřskou školu, získává novou sociální roli, začíná se sebeprosazovat. Takový jedinec již dokáže respektovat a chápat nastavená pravidla. Ví, co se smí a co ne. Často se ale stane, vlivem návalu emocí, že dítě nastavená pravidla poruší. Mnohdy tak dojde k potyčkám a konfliktům, děti si berou vzájemně hračky, bourají si stavby (Kropáčková, Splavcová, 2016).

Šimíčková - Čížková a kol., 2010 uvádí, že city dítěte v tomto období jsou krátkodobé, ale velmi silné a vznětlivé. Reakce na omezování spontánní aktivity se projevuje zlostí a vztekem. Později je možné zachytit i projev soucitu ve vztahu k jiným dětem, tak i v citlivém zacházení s hračkami a zvířaty.

Robertson, Bowlby (1952, 1957) popsali reakce dětí, které byly poprvé odloučeny od svých matek. Stáří dětí bylo mezi 18 až 24 měsíci. Zjistili, že chování a prožívání dětí probíhá ve třech fázích (Šimíčková - Čížková a kol., 2010).

1. fáze protestu: dítě křičí a volá matku, na základě zažitých zkušeností očekává, že přijde.

2. fáze zoufalství: dítě křičí méně, postupně ztrácí naději, že matka přijde, odmítá navázat kontakt s ostatními, odmítá hračky, uzavírá se do sebe.

3. fáze odpoutání od matky: dítě potlačuje city k matce, a pokud se najde někdo, kdo mu ztrátu nahradí, tak ji přijme. V opačném případě se upoutá na věci.

Délka fází je individuální. Batolecímu období je přirozené osamostatňování se, děti se při hře aktivně vzdalují od matky a nachází vztahy k vrstevníkům (Šimíčková - Čížková a kol., 2010).

Je vysledováno, že dítě odloučené od matky lépe snáší, pokud zůstane v navyklém prostředí, se svými hračkami, případně s ostatními členy rodiny. Pokud se stane, že odloučení je dlouhodobé, může tak dojít k ovlivnění psychomotorického vývoje - ve smyslu již naučených návyků (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Ideální prostředí, kde dochází k aktivnímu navazování vztahů s vrstevníky, je právě půda mateřské školy. Děti tak rozšiřují sociální vztahy a budují si své místo v kolektivu. Typickým prostředkem je hra.

1.3.1 Hra

„ Hra je vážná věc a hračky nejsou jenom hračky. Jsou tak důležité, že stojí za chvíli k zamyšlení.“ (Zdeněk Matějček, 2007, s. 111)

Hra je pro dítě přirozeným a základním prostředkem k učení, poznávání a prožívání. A to od nejútlejšího věku. Dítě získává nové zkušenosti, učí se spolupráce, objevuje hranice, seznamuje se s pravidly. Hra má mnoho podob. Pokud dítě hra zaujme, vydrží u ní velmi dlouho, pokud ne, tak ji brzy opustí (Kropáčková, Splavcová, 2016).

V prostředí mateřské školy je přirozené, že se setká na malém prostoru více dětí najednou. Malým dětem se tak naskýtá příležitost okoukat hru od větších dětí. Je to více pravděpodobné ve třídách heterogenních.

K velkým změnám dochází v období mezi druhým a třetím rokem, vyskytuje se tzv. paralelní hra. Děti si hrají vedle sebe, ale ne spolu. Později se mezi nimi rozvíjí spolupráce a „kamarádství“. Poté nastupuje hra párová a skupinová. Cesta od paralelní ke skupinové hře se vyvíjí přes hru napodobivou, kdy si děti hrají na maminku a tatínka. Dítě napodobuje, co vidí z domova, napodobuje činnosti, které zná. Zhruba okolo třetího roku je schopné hrát hru, která má pravidla (Kropáčková, Splavcová, 2016).

Kropáčková, Splavcová (2016) dále uvádí, že dvouleté děti potřebují prostor pro spontánní hru s minimálním zásahem dospělé osoby. Volná hra je významným prostředkem k provádění pedagogické diagnostiky, při které je možné sledovat:

- Individuální pokroky v motorické a kognitivní oblasti
- Jak dítě reaguje v určitých situacích
- Jak dítě zvládá případný neúspěch
- Jak se zapojuje do hry s kamarády
- Jak využívá nové postupy, jak se zdokonaluje
- Jak je pozorné a vnímavé
- Jak dává najevo své emoce (kladné i záporné)

Výsledky pedagogické diagnostiky jsou zaznamenány a stávají se součástí portfolia každého dítěte. Na základě těchto informací pedagog utváří a přizpůsobuje vzdělávací nabídku. Pedagogická diagnostika může sloužit jako podklad ke komunikaci s rodiči (Kropáčková, Splavcová, 2016).

Prostřednictvím hry získává dítě nové poznatky také o sobě, uvědomuje si svoje „já“. Tento proces sebeuvědomování úzce souvisí s osamostatňováním se a utvářením postojů (Šimíčková - Čížková a kol., 2010)

2 MATEŘSKÁ ŠKOLA – VHODNÉ PODMÍNKY PRO VZDĚLÁVÁNÍ

Jedná se o zařízení, které je zapsané v rejstříku škol a školských zařízení, řídí se tedy zákonem a souvisejícími právními předpisy.

Cílem je poskytovat dítěti péči, zajistit podnětné prostředí pro jeho rozvoj a učení. Návrh na zařazení dvouletých dětí do mateřských škol, vznikl jako jedna z mnoha možností, jak podpořit rodiny, sladit jejich profesní a rodinný život (E. Opravilová 2016).

Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku od 2 do zpravidla 6 let. Pokud je ve třídě zařazeno dvouleté dítě, celkový počet dětí ve třídě se snižuje o 2 děti. Maximálně lze tak snížit počet dětí o 6. V běžné mateřské škole je kapacita na třídu 24 dětí. Zřizovatel může povolit výjimku, a to až na 28 dětí. Pakliže jsou ve třídě zařazeny děti mladší tří let, při pobytu venku zodpovídá pedagog pouze za 12 dětí.

Provoz MŠ v České republice je celodenní (6,5 - 12hodin), polodenní (do 6,5 hodin) nebo internátní (např. Ústí nad Labem).

Vzdělávání dětí v mateřské škole se řídí zákonem č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Vzdělávací proces vychází z Rámcového vzdělávacího programu (RVP PV), který je závazný pro všechny mateřské školy, je přizpůsoben specifikům a potřebám dětí předškolního věku. Od roku 2007 si každá mateřská škola povinně vytváří svůj školní vzdělávací program, který z RVP PV vychází. Cílem je rozvíjet dítě po stránce fyzické, psychické, sociální a připravit jej na to, aby ke konci předškolního období bylo co nejvíce samostatnou osobností (E. Šmelová, M. Prášilová a kol. 2018).

2.1 Psychosociální podmínky

„ Psychosociální podmínky jsou v RVP PV (2004) popsány jako soubor vzájemných vztahů ve skupině, pravidel a mantinelů, které mají pro děti raného věku zásadní význam. Bezpečné a jisté prostředí, respektování aktuálních potřeb dětí, vlídná a trpělivá komunikace, to je přesně to, co dítě raného věku potřebuje.“ (Kropáčová, Splavcová, 2016, s. 84)

Pro každé dítě je různě složité zvládnout situaci, ve které se ocitá v prostředí mateřské školy. Na rozdíl od rodiny, kde je mu věnována individuální pozornost, se ve skupině dětí, stává pouze jejím dalším členem (Mertin, Gillernová, 2015).

V kolektivu dětí je důležité učit se žít s ostatními, spolupracovat, pomáhat si, chovat se přátelsky, řešit konflikty, projevat cit. Mravní postoje jsou závislé na prostředí, ve kterém se dítě nachází. Důležitá je jednotnost přístupů, komunikace mezi rodinou a mateřskou školou (E. Šmelová, M. Prášilová a kol., 2018).

Instituce, která pečuje o děti raného věku, by se měla co nejvíce přiblížit prostředí rodinnému, poskytnout dětem dostatečný čas pro adaptaci. Proces by měl probíhat velmi šetrně a citlivě, především s ohledem na individualitu dítěte (Splavcová, Kropáčková 2016).

V předškolním věku dominují emoce, potřeba uspokojení pocitu bezpečí, jistoty, potřeba pohybu a činností: „*Cítím se tu bezpečně, vím, že se mi tu nic nestane, vím, jak to tu chodí a kdo tu se mnou bude, než přijde maminka, mají mě tu rádi, smím běhat, skákat, hrát si, pořad se tu něco zajímavého děje, smím si všechno zkusit a nikdo se mi neposmívá, tak tady se dá plno zajímavých věcí zažít...*“ (Eva Svobodová a kol, 2010, s. 73)

Z pohledu RVP PV 2021 jsou dále psychosociální podmínky vyhovující například pokud:

- Děti mají ve skupině rovnocenné postavení
- Volnost a svoboda dětí je vyvážena s nutností dodržování pravidel soužití
- Dětem se dostává srozumitelným pokynům
- Pedagogický styl je sympatizující, převažuje pozitivní hodnocení, je vyloučena manipulace s dítětem, násilí
- Ve vztazích se projevuje vzájemná důvěra, tolerance, pomoc

2.2 Věcné podmínky

Splavcová a Kropáčková (2016) uvádí, že věcné podmínky musejí splňovat především požadavky pro bezpečný pohyb dětí. Mladší děti vyžadují více volného prostoru. Pro dvouleté dítě je přirozená potřeba zvýšené aktivity, radostně běhá, skáče, vylézá na nábytek

Prostorové a materiální vybavení je vymezeno Vyhláškou o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých č. 410/2005 Sb. Vyhlášku doplňují materiální podmínky stanovené v RVP PV, ze kterých je nutné vycházet (E. Šmelová, M. Prášilová a kol., 2018).

Jsou jimi například:

- Dětský nábytek, hygienické zařízení, vybavení pro odpočinek jsou nezávadné, bezpečné a přizpůsobeny antropometrickým požadavkům, počtu dětí
- Vybavení hračkami, pomůckami, náčiní, materiály a doplňky, jsou průběžně obnovovány, doplňovány, dětem na očích a dosah
- Na budovu mateřské školy navazuje zahrada či hřiště, v dostupné vzdálenosti, prostory jsou vybavené, podněcují děti k aktivitě

Splavcová a Kropáčková (2017) uvádí, že je důležité, aby všechny prostory byly bezpečně ohraničené, uzavíratelné a v přízemí, i z důvodu možného vniknutí cizí osoby do budovy nebo naopak opuštění prostoru dítětem. Dvouleté děti si často a rády hrají na zemi, lezou po kolenou, proto je vhodné využít kombinaci koberce a linolea.

Při vstupu do budovy mateřské školy upoutá dítě už samotný prostor a prostředí, které je jim přizpůsobené, dostupné, zajímavé, nepoznané, jiné než znají z domu (Kofátková, 2018)

Ve třídách heterogenních stojí za zvážení podíl zavřených a otevřených skříněk. Pro dvouleté děti je velké množství hraček nepřehledné a chaotické. Hračky volíme jednoduché, omyvatelné, bytelné. Zcela nevhodné jsou hračky plyšové, jelikož děti v tomto věku stále zkoumají předměty i ústy. Je třeba pamatovat, že drobné předměty a stavebnice nemůžeme nechat v dosahu dětí bez dohledu (Kropáčková, Splavcová, 2017).

Kropáčková, Splavcová (2017) dále zmiňují, že pro pobyt venku je vhodné využívat zejména zahradu mateřské školy, která by měla být dostatečně veliká, přehledná, vybavena kvalitními hracími prvky, různorodou povrchovou úpravou.

2.3 Životospráva

Oblast životosprávy zahrnuje stolování, jídelníček, příjem tekutin, pobyt venku na zdravém vzduchu a v neposlední řadě odpočinek. Jakým způsobem budou jednotlivé oblasti zajišťovány, je na zvyklostech a podmínkách dané mateřské školy (Svobodová a kol., 2010)

Životospráva se váže na psychomotorický vývoj dítěte včetně naplňování jeho potřeb. Pravidelné uspořádání dne, činnosti, potřeba spánku a odpočinku, to vše je potřeba přizpůsobit. Malé děti se unaví dříve, vyžadují více pomoci dospělého, dostatek času na jídlo i spánek. Je potřeba vybízet je a upozorňovat k pití tekutin, k udržování osobní hygieny. Je dobré nastavit pravidelnost, tím si děti posílí návyky (Splavcová, Kropáčková, 2016).

Na osvojení návyků udržovat tělesnou čistotu je závislá zralost dítěte, metoda učení a podmínky, ve kterých se dítě nachází. Někteří odborníci doporučují vyčkat plné zralosti dítěte a využít pak jeho samostatnosti a touhy zvládat věci samo (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Dále dle RVP PV 2021:

- Dětem je zajištěn pravidelný rytmus a řád, je flexibilní, přizpůsobuje se aktuálním potřebám a situaci
- Učitelé poskytují dětem přirozený vzor dle zásad zdravého životního stylu

2.4 Pedagogické zajištění a personální podpora

Dle RVP PV 2021 jsou personální a pedagogické podmínky zajištěny a vyhovující pokud:

- Zaměstnanci, kteří vykonávají pedagogickou činnost, mají požadovanou kvalifikaci nebo si ji doplňují
- Pedagogičtí pracovníci se sebevzdělávají
- Služby učitelů jsou organizovány tak, aby byla zajištěna péče o děti při všech činnostech
- Dle možností školy je zajištěno překrývání přímé pedagogické činnosti učitelů

- Zaměstnanci se chovají v souladu se společenskými pravidly, chovají se profesionálně
- Specializované služby, jako např. logopedie nebo péče o děti se speciálními vzdělávacími potřebami, jsou zajišťovány ve spolupráci s odborníky (poradenská centra, speciální pedagogové)

Ředitelka, která přijímá do mateřské školy dvouleté děti, si musí být vědoma jejich odlišností a potřeb, která tato věková kategorie přináší. Musí získat podporu a pomoc všech pedagogických i nepedagogických spolupracovníků. Zapojením všech zaměstnanců do chodu a provozu, má pozitivní vliv na celkové klima mateřské školy. Pokud je to možné, měla by děti raného věku svěřit učitelkám, které chtějí s touto věkovou skupinou pracovat. Tato učitelka musí mít dobré znalosti vývojové psychologie, předškolní pedagogiky, měla by umět zvolit správné a vhodné metody a formy práce, umět se aktuálně přizpůsobit potřebám dětí. Neméně důležitou vlastností je trpělivost, empatie, vstřícnost, umět zachovat klid, navodit příjemnou atmosféru (Splavcová, Kropáčková, 2016).

Stejně jako v jiných profesích, tak i v mateřské škole, záleží na osobnostních předpokladech, chuti a radosti z práce všech zaměstnanců. Dvouleté dítě potřebuje mít pocit bezpečí, lásku, zvýšenou péči, zájem, zpětnou vazbu. Děti mají schopnost cítit opravdovost, odhalit strojenost, nejistotu (Kropáčková, Splavcová, 2016).

„Obraz učitelky mateřské školy vychází z představ ideální, laskavé matky, jejíž péče o děti je podložena především mateřskými instinkty a láskou, obohacena příslušnými dovednostmi a vzděláním.“ (E. Opravilová, 2016, s. 186)

Kropáčková (2015) uvádí, že při vzdělávání dětí, mladších tří let, je mnohdy nutné zajistit pomocný personál. Zejména z důvodu zvýšených nároků na hygienu, převlékání a dopomoc v sebeobsluze. U dvouletých dětí může přirozeně dojít k neudržení moči nebo stolice a proto je nezbytně nutná přítomnost další osoby. Pomoc může zajistit nepedagogický pracovník, chůva, asistent pedagoga. V tuto chvíli je souběžné působení dvou pedagogů velmi nutné.

V mateřské škole se můžeme setkat s:

- **Asistentem pedagoga** – jedná se o pedagogického pracovníka, kterého doporučuje školské poradenské zařízení (pedagogicko-psychologická poradna

nebospeciálně pedagogické centrum) a to jako personální podporu při vzdělávání dítěte se speciálními vzdělávacími potřebami.

- **Školním asistentem** – jedná se o nepedagogického pracovníka, mateřská škola si může o něho požádat na základě tzv. Šablon. Školní asistent provádí přímou nepedagogickou činnost a podporu, ovšem pouze za přítomnosti pedagogického pracovníka (pomoc při oblékání, při jednoduchých činnostech, podpora soběstačnosti).
- **Chůvou** – jedná se o nepedagogického pracovníka. Pozice chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky vzniká na pracovištích, kam docházejí děti mladší tří let. Ministerstvo školství pro tuto dotaci vypisuje speciální dotační programy.

Pokud jsou ve třídě zařazeny děti mladší tří let, připadá na jednoho učitele při vycházkách zodpovědnost nejvíce 12 dětí. Tento počet se může zvýšit až do 23 dětí, zároveň ale musí být určen další pedagogický pracovník (např. asistent pedagoga) nebo školní asistent, chůva, uklízečka. Důležitá je bezpečnost dětí (Asistent pedagoga versus školní asistent v MŠ | Předškolní poradna (*Předškolní poradna* [online]. Copyright © 2021 Předškolní poradna [cit. 08.12.2021]. Dostupné z: <https://predskolniporadna.cz/asistent-pedagoga-versus-skolni-asistent-v-ms/>)

3. PROCES ADAPTACE DÍTĚTE NA PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Adaptace = proces přizpůsobení se organismu podmínkám daného prostředí, přičemž jedinec získává nové zkušenosti a vlastnosti (Z. Kolář a kol., 2012)

Kropáčková, Splavcová (2017) uvádí, že na každého jedince působí tento proces různě. Některé dvouleté děti se dokážou přizpůsobit lépe a rychleji, než děti starší. Vlivem mohou být různé důvody, např. zralost centrální nervové soustavy, rodinné prostředí, zkušenosti dítěte, temperament. Dítě potřebuje především čas.

Docházka do mateřské školy v životě dítěte a rodiny znamená velký přelom. Nejedná se totiž o krátkodobé pohlídání dítěte, ale jde o celkové přijetí určitého řádu, pravidel, režimu. Většina rodičů přijímá změny kladně, projevuje zájem a ochotu se přizpůsobit (Koťátková, 2014).

Splavcová, Kropáčková (2016) zmiňují, že dobrá spolupráce s rodinou je základem a předpokladem zdárného průběhu nejen adaptace, ale celého předškolního vzdělávání. Vzájemná důvěra mezi rodičem a mateřskou školou je důležitým článkem. Pro každé dítě je mnohem lépe přijatelnější, pokud si může na tuto změnu postupně zvykat. Postupnou adaptaci ale nelze ze strany mateřské školy nařídit, pouze doporučit. Je-li tato dohoda možná, může probíhat tak, že první dny dítě tráví ve školce cca hodinu a postupně se přidává. Nakonec tak, jak rodiče potřebují. Doba adaptace je individuální. Některé mateřské školy umožňují pro snazší adaptaci přítomnost rodičů spolu s dítětem. U dvouletých dětí ale tato varianta není příliš podporována hned z několika důvodů:

- Děti si zvykají na nové prostředí, podmínky a několik dalších osob tuto situaci ztěžuje
- Dítě, které tráví první dny s rodičem, si po jeho odchodu zase odvyká na jeho nepřítomnost
- Každé dítě vyžaduje jiný přístup, má jiné potřeby. Některému stačí pomazlení, jiné se potřebuje vyplakat, vyvztekat. Většina rodičů nemá znalosti, ani zkušenosti, jak v takových chvílích k dětem přistupovat a mohlo by tak dojít k oslabení důvěry ze strany rodiče.
- Dítě může z rodiče vycítit nejistotu, nervozitu, obavu

3.1 Proces/fáze adaptace

Jak dlouho bude proces adaptace trvat a jak bude dítě reagovat, je individuální. Koťátková (2014) uvádí tři stádia, jak dítě reaguje na přerušení kontaktu s rodinou:

1. **Stadium protestů** – dítě vytrvale pláče, nechce poznávat nové prostředí, odmítá hračky
2. **Stadium zoufalství** – dítě je uzavřené, komunikuje minimálně, hračku přijme, ale bez zájmu s ní manipulovat
3. **Stadium odpoutání od matky** – upíná se na jinou osobu, začíná komunikovat a hrát si

Haefele a Wolf-Filsinger (1993) popisují reakce dětí v adaptačním období z pohledu psychologického. Rozlišují dle prostředí – mateřská škola nebo domácí prostředí.

Mateřská škola - jednotlivé fáze jsou rozděleny do 4 týdnů.

1. **Období orientace** – první dny nejsou pro děti snadné. Dostávají se do nového prostředí, mezi cizí lidi, které neznají. Nabízí se jim spousta nových podnětů, které musí zpracovat. V tu chvíli se dítě stává pozorovatelem. Seznamuje se s režimem, s pravidly soužití v kolektivu. Projevuje se zde individualita, kdy je dítě uzavřeno samo do sebe, nevyhledává kontakt. Hraje si méně, komunikuje minimálně. Konkrétní chování popisují:
„Nové dítě se nepokouší navazovat kontakty s ostatními dětmi, nezajímá se o aktivity ostatních, neukazuje ostatním dětem, že je má rádo, nevypráví o svých zážitcích, nehraje si intenzivně a vytrvale, mluví velmi potichu.“
(Haefele a Wolf-Filsinger, 1993, s. 15)
2. **Období prosazování se** – v této fázi dochází k navazování prvních kontaktů. Dítě se snaží najít si své místo ve skupině. Začíná na sebe upozorňovat, upoutává pozornost, chce zaujmout. Napodobuje chování kamarádů, aktivně se zapojuje do činností a her. Často dochází i ke konfliktům. V komunikaci jsou zdatní, někdy i poučují ostatní. V tomto období je typické, že jsou děti častěji unavené a plačtivé.
3. **Období zvláštních opatření** – spory a nedorozumění mezi dětmi novými a již zadaptovanými, se postupně vysvětlují a vytrácí. Dítě za tu dobu poznalo ostatní kamarády, zjistilo, kdo je ve skupině oblíbený, a kdo má vliv. U do-

minantních dětí se snaží získat pozornost a tím se více začlenit do kolektivu. Často je vyhledává, napodobuje, chce být s nimi při jednotlivých činnostech, nosí jim dárky.

4. **Období ukončení adaptace dítěte** – v tomto posledním období je už převážná většina dětí na mateřskou školu zadaptovaná. Děti se již naplno seznámily s prostředím, s kamarády, s učitelkami, s režimem. Nabírají zkušenosti a jistotu, mizí obavy, jsou komunikativní, aktivní.

Domácí prostředí- Haefele a Wolf-Filsinger (1993) člení takto:

1. **Uzavření se do sebe** – první dny od zahájení docházky do mateřské školy jsou pro dítě nejen psychicky náročné, ale i vyčerpávající. Je unavené a některé běžně prováděné aktivity a hry v domácím prostředí ustupují do pozadí. Zpracovává nové zážitky a dojmy, ne všechny je ochotno s rodiči sdílet.
2. **Nevyrovnanost** - hledání sociálního postavení dítěte ve skupině, může mít za následek vzniku konfliktů doma. Děti jsou často nevyrovnané, náladové. Prostředí domova jim pořád dává pocit bezpečí a opory, přesto se ale objevují pokusy o moc, které si dítě nese právě z prostředí mateřské školy.
3. **Vyčerpanost** - I přesto, že si dítě téměř zvyklo na docházku do mateřské školy, na režim, vrstevníky, je stále unavené a vyčerpané. Lze také zpozorovat, že je někdy „duchem“ nepřítomné a přetažené.

Klimeš (2017) ve své knize První den ve školce popisuje reakce na odloučení matky. Hovoří o tzv. separační reakci/reakci osíření, ke které dochází při odloučení dítěte od matky. Tento průběh byl sledován v nemocnicích, proto se tento proces nazývá hospitalismus. Následují fáze:

- Dítě je od matky odebráno násilím
- Reaguje úzkostí, pláčem
- Vyčerpané a unavené se dostává do stavu apatie a rezignace, nemá zájem o hračky ani o lidi kolem
- Postupně začíná akceptovat lidi kolem sebe, vytváří si k nim vztah
- V případě, že se matka vrátí, pozná ji, ale ignoruje
- Vůči matce vyjadřuje agresi a zlost
- Nakonec matku přijme, obnoví se strach z opuštění

Dále Klimeš (2017) uvádí, že pokud se separační úzkost projeví, nelze ji zastavit ani přenést na někoho jiného, proběhne celá. Dítě je v tu chvíli v pocitu, že o matku přišlo.

Zhruba polovina dětí prožívá a reaguje na docházku do mateřské školy pláčem a smutkem. Postupně dochází ke zklidnění, i když některé projevy se vrací po víkendu nebo po přerušení docházky např. z důvodu onemocnění. Nejdéle se adaptují děti, kde jsou všichni nejmladší a noví (Koťátková, 2014).

Koťátková (2014) dále ve své knize Dítě a mateřská škola uvádí, že druhou skupinu tvoří děti, které jsou starší, nemají s adaptací problémy, nesmutní, ale po nějakém čase, kdy prošly procesem seznámení s celkovým chodem mateřské školy, zjistí, že už všechno znají a přestanou mít zájem. Poslední, třetí, skupinu tvoří děti, které se zadaptovat nedokáží ani po dlouhé době. Nezapojují se do činností, viditelně trpí, jsou úzkostné, mohou mít psychosomatické obtíže. V takovém případě se může jednat o separační úzkostnou poruchu a je na místě konzultace s rodiči.

Haefele a Wolf-Filsinger (1993) popisují okolnosti, na které si dítě příchodem do mateřské školy musí navyknout.

- Na nepřítomnost rodiče - v tu chvíli je nahrazen pedagogickým pracovníkem.
- Skupina dětí - společné soužití, vznikají nové situace, konflikty, kamarádství.
- Denní řád a režim - harmonogram činností, počínaje ranní spontánní činností, řízená činnost, pobyt venku, odpolední odpočinek a odpolední hraní.
- Stravování a pitný režim – stolování, sebeobsluha
- Pravidla soužití ve třídě – bezpečnost, zacházení s hračkami, úklid, výtvarné činnosti, hygiena
- Prostory třídy – herna, koupelna, šatna, nábytek, hračky

RVP PV 2021 popisuje, že mateřská škola má nejen respektovat individuální potřeby dětí, umožnit jejich postupné začleňování do kolektivu, podporovat ho v samostatnosti, v komunikaci, při řešení problémů, učit ho společenským normám a pravidlům a mimo jiné zmiňuje i důležitost individuálně přizpůsobeného adaptačního režimu. Adaptační program může být součástí školního vzdělávacího programu.

Splavcová, Kropáčková (2016) uvádí, že Adaptační program zaměřený na dvouleté děti, by měl být flexibilní, aby umožňoval rodičům přivádět dítě dle potřeby i na dobu, kterou situace žádá.

Niesel, Griebel (2005) provedli výzkum, ze kterého vyplynulo, kdy je možno považovat adaptaci za ukončenou:

- Dítě se zapojuje, má přátele, cítí se dobře
- Hraje si s dětmi stejného věku, umí se dohodnout
- Je veselý, usměvavý, má pocit jistoty
- Vyjádří své požadavky, má nápady, řeší problémy
- Dodržuje pravidla, umí se přizpůsobit
- Dokáže se odloučit od matky
- Zná jména učitelů, pokud potřebuje, přijde si

3.2 Faktory ovlivňující adaptaci

Docházku dětí do mateřské školy, zejména její první dny, ovlivňuje hned několik faktorů. V první řadě je nutná spolupráce s rodinou.

3.2.1 Mateřská škola ve spolupráci s rodinou

Současná mateřská škola nabízí rodičům otevřený přístup a postoj rovnocenných partnerů. Tento vztah přináší pedagogům možnosti dítě lépe poznat. Ještě před nástupem je vhodné, aby rodiče dostali informace o tom, jak daná mateřská škola funguje. Některé tak pořádají, ještě před samotným nástupem dětí, informativní schůzky (Svobodová, 2010),

Rodiče, kteří se rozhodli přihlásit své dvouleté dítě do mateřské školy, mají často zájem vědět: jaký je režim, jak probíhá organizace během dne, co vše je potřeba, aby dítě mělo, pod vedením kterého pedagoga bude dítě ve třídě. Pro většinu rodičů se jedná o cenné informace a rady. Může tak dojít k odbourání počáteční nedůvěry a přehnané starostlivosti. Rodiče, kteří dítě do péče svěřují, jsou zpravidla vzájemné spolupráci nakloněni (Kropáčková, Splavcová, 2016).

Koťátková (2014) zmiňuje, že některé mateřské školy umožňují návštěvy rodičů s dětmi, které do mateřské školy sice nechodí, ale mají zájem ji poznat. Většinou tyto návštěvy probíhají ke konci školního roku. Jedná se o krátký časový úsek, často

v rozmezí cca 2 hodin. Dítě se tak má možnost seznámit s prostředím, s učitelkou, pohlát s dětmi a to vše v blízkosti rodiče.

Psycholožky Haefele a Wolf-Filsinger (1993) sepsaly v bodech, jak mohou v začátcích dítěti a rodičům pomoci učitelky.

1. Navázat kontakt s rodiči ještě před letními prázdninami (např. informativním dopisem)
2. Pomoci dítěti se lépe zorientovat v pravidlech, v příjmu informací
3. Umožnit dítěti dle jeho potřeby odpočinek, klidovou zónu
4. Nabídnout kontakt se staršími dětmi, které budou vzorem a zároveň získají pocit zodpovědnosti
5. V počátku nového týdne navázat na předchozí (tematicky, výtvarně) – z důvodu narušení adaptačního procesu víkendem, kdy jsou děti doma.
6. Komunikace s rodiči – pozitiva rodičovské schůzky pro nově příchozí

Svobodová (2010) v knize *Vzdělávání v mateřské škole* zdůrazňuje pozici učitelky, jako důležitého prostředníka v komunikaci s rodinou a dítětem. Učitelka je pro dítě vzorem. Je jedním z prvních dospělých, se kterým se dítě v mateřské škole setkává. Její projev, chování, reakce, to vše dítě zaznamenává. Děti přijímají učitelku většinou pozitivně, je pro ně důležitá, zastává významné místo. Je komunikačním vzorem, průvodcem v dodržování hygienických návyků, dává dětem pocit bezpečí a jistoty. Dává dítěti najevo, že pokud mu bude úzko, nebo se mu něco přihodí, je zde ona, která ho obejmě a utiší.

„Učitelka projevuje zájem o to, co dítě prožívá a co ho zajímá, podává mu informaci, že chápe jeho radost, že jsou si spolu blízcí, mají podobné zážitky. Na základě prožitků vzniká vztah, který je podmínkou pro další spolupráci.“ (Svobodová, 2010, s. 79)

Některé mateřské školy nabízí individuální schůzky učitelek s rodiči. Cílem je získat důvěru rodičů pro vzájemnou spolupráci, více informací o dítěti a rodině, které v případě docházky dvouletého dítěte jsou prospěšné. Spokojené dítě dělá spokojeného rodiče a tím i spokojenou učitelku (Kropáčková, Splavcová, 2016)

Dvouleté dítě v adaptačním období vyžaduje především čas. Optimálně 4 - 6 týdnů, spolu s dodržáním několika pravidel, ve spolupráci mateřské školy a rodiče.

1. Prodlužujeme pobyt vždy o stejný časový úsek

2. Neměníme dobu pobytu z kraje týdne
3. Necháme možnost, aby si dítě přineslo osobní předmět (plena, hračka)
4. V prvních dnech, pokud lze, zajistíme rodiči přístup hned po probuzení dítěte
5. Dítě necháme dospat, nebudíme
6. Reagujeme na potřeby dítěte

Odloučení od rodičů je největším problémem, proto by se na postupu adaptace měla mateřská škola s rodičem domluvit. Některé mateřské školy, na základě přijímání dvouletých dětí, mají vypracovaný adaptační program. V něm jsou obsaženy informace a doporučení, jak v adaptačním období postupovat, co očekávat, čemu lze předejít např., že je důležité dodržet slib o vyzvednutí dítěte, že je možnost vzít si na odpočinek plyšovou hračku (Splavcová, Kropáčková, 2016)

3.2.2 Rodinné zázemí

Kloudová (2013) uvádí, že je pro dítě obzvlášť důležité cítit, že pro rodiče moc znamená, že ho mají pořád rády. Zajímat se o to, jak se cítí, co prožívá, co ho trápí, s čím potřebuje pomoci nebo poradit, nesrovnávat ho s ostatními. Potřebuje cítit pocit bezpečí, jistoty a lásky.

Haefele a Wolf-Filsinger (1993) popisují, jak mohou rodiče dítěti v adaptační fázi i ještě před ní, pomoci.

1. **Trénovat odloučení** – umožnit mu zkušenost příležitostného odloučení, ještě před samotným nástupem do mateřské školy. Dítě tak snáze pochopí, že se mu matka vrátí. Ani pro matku nemusí být napoprvé tato situace snadná. Je třeba se vyvarovat dlouhému loučení, které dítě znejišťuje. Rozloučení by mělo být krátké.
2. **Umožnit dítěti styk s vrstevníky** – ještě před nástupem, zprostředkovat kontakt s jinými dětmi, např. na hřišti, v dětském centru. Dítě se tak seznámí s pravidly ve skupině.
3. **Seznámení dítěte se školkou** – ještě než dítě začne docházet do mateřské školy, je dobré ji s rodičem navštívit. Přítomnost matky dává dítěti pocit bezpečí a přirozenosti v chování.
4. **Brát ohled na tělesnou zátěž** – děti jsou v počátcích unavené a vyčerpané, potřebují více odpočinku

5. **Zamezit vzniku dalších zátěží** – jedná se například o stěhování, narození sourozence. Pokud není možno jinak, je vhodné vstup do školky v zájmu dítěte odložit.

Koťátková (2014) uvádí, že pokud dítě projevuje smutek, obavy, strach nebo dokonce o tom dokáže hovořit, je důležité situaci nezlehčovat, naopak projevit mu porozumění. I rodič by měl umět přiznat svoje pocity a aktuální prožívání situace. V souvislosti s tím, je potřeba nezatěžovat dítě spěchem a netrpělivostí, což by ho ještě více zneklidnilo. Pokud rodič slíbí, že půjde dítě po obědě, je důležité tento slib dodržet. Je potřeba být zodpovědný ke slibům!

Jedním z dalších důležitých faktorů je, aby byl sám rodič přesvědčen, že je opravdu rozhodnut dítě svěřit do péče mateřské školy. Děti jsou vnímavé, vycítí nejistotu a nervozitu rodičů. Je proto dobré využít příležitosti, které mateřské školy nabízí, např., dny otevřených dveří, jarmarky, akademie. Rodič má tak další možnost získat jistotu, že bude o jeho dítě dobře postaráno (Niesel, Griebel, 2005).

4. POVAHA DÍTĚTE

Každé dítě, stejně jako dospělý, je osoba jedinečná a je důležité brát v potaz jeho individualitu.

Není dáno, že pokud budeme vychovávat různé děti ve stejných nebo podobných podmínkách, budou se všichni chovat a reagovat stejně. Tím se potvrzuje, že určité vrozené dispozice, jsou dané, dědičné a mezi ně patří i temperament. Výchova a prostředí, ve kterém se dítě nachází, má také důležitou roli na jeho rozvoj (Koťátková, 2014).

„Dědičné dispozice zakládají určitý typ osobnosti a vybavenost pro mnohvrstevnou oblast inteligence na jedné straně, ale neobejdou se ani bez přiměřené výchovy a podnětného lidského prostředí na straně druhé.“ (Koťátková, 2014, s.33)

Niesel, Griebel (2005) uvádí, že u dětí lze rozdíly v temperamentu pozorovat různými projevy chování. Rozlišují tři typy:

1. **Nenáročné dítě** – lze označit za vyrovnané. V kojeneckém období se lehce navyká na rytmus spánku a krmení, snadno se přizpůsobuje. Pokud dojde ke zklamání, reaguje klidně. Nové prostředí, změny přijímá.
2. **Pasivní dítě** – v nových situacích se drží zpátky, je více ostýchavé. Doba přizpůsobení se novému trvá déle. Na zklamání reaguje klidně.
3. **Nedůtklivé dítě** – nemá rádo změny, špatně se přizpůsobuje. Vyznačuje se sklony ke špatné náladě, je aktivní, reaguje prudce hlasitým pláčem.

Lacinová, Škrdlíková (2008) v knize Dost dobří rodiče aneb Drobné chyby ve výchově povoleny popisují, že děti lze řadit do kategorií:

1. **Problematické (vzdorovité) dítě** – jedná se o dítě těžko přizpůsobitelné a vychovatelné, jedná impulzivně, často pláče, je vzteklé, má nepravidelný rytmus spánku, negativní postoj k lidem. Při výchově takového dítěte je zapotřebí velká trpělivost a vymezení hranic chování.
2. **Bezproblémové dítě** - jde o dítě přátelské k lidem, snadno vychovatelné, dobře se přizpůsobuje změnám, přijímá pravidla, pravidelný biorytmus. Výchova těchto dětí je radostná.
3. **Pomalou se přizpůsobující dítě** – adaptace na nové prostředí probíhá pomalu, často reaguje zpočátku negativně. Ve vztazích k lidem je plaché, jeho reakce

nejsou tak prudké, jako u vzdorovitých dětí. Jeho biorytmus vykazuje větší pravidelnost. Jeho vývoj je příznivý, důležité je akceptovat jeho tempo v adaptování se na nové prostředí.

Výchova a rozvoj dítěte, by měla být přizpůsobena jeho konkrétním potřebám a individualitě (Temperamentová typologie dětí a výchova | Doktorka.cz. [online]. Copyright © 1999 [cit. 08.12.2021]. Dostupné z: <https://rodina-deti.doktorka.cz/temperamentova-typologie-deti-a-vychova>)

II Praktická část

5 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V praktické části práce jsem prováděla kvalitativní výzkum s využitím případové studie. Zaměřila jsem se pouze na mnou vybrané nově příchozí děti a snažila se o nich získat bližší informace vlastním pozorováním. To jsem si průběžně zaznamenávala, doplnila polostrukturovanými rozhovory s rodiči.

„Kvalitativní výzkum se orientuje na porozumění situacím, prostředí, zkušenostem lidí v pedagogickém procesu (ve třídě, ve výchovném zařízení, v rodině, ve skupině). Používá podrobné případové studie, názory a zkušenosti přímých účastníků, pedagogických procesů, obsáhlé popisy jevů a situací.“ (Kolář a kolektiv, 2012, s. 174)

„Výzkum pomocí případové studie se zaměřuje na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů. Základní výzkumnou otázkou je, jaké jsou charakteristiky daného případu nebo skupiny porovnávaných případů.“ (Hendl, 2016, s. 101)

Podle Průchy, Walterové a Mareše (2001), je kvalitativní výzkum druh pedagogického výzkumu. Mezi jeho hlavní znaky je považováno přirozené prostředí, například školní třída. Výsledkem celého výzkumu je detailní popis jednotlivých případů

5.1 Cíl výzkumného šetření

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jakým způsobem probíhá adaptace dvouletých dětí na prostředí mateřské školy. Dále jaké jsou jejich projevy a chování, jak děti reagují na odpoutání od rodičů. Výzkumné šetření jsem prováděla v konkrétní mateřské škole po dobu měsíce září. Pozorování jsem zaměřila pouze na nově příchozí děti. Položila jsem si tři výzkumné otázky:

- Jak se dítě projevuje po příchodu do MŠ, včetně předání od rodičů?
- Jak zvládá sebeobsluhu?
- Jak a jestli navazuje kontakt s ostatními dětmi a s paní učitelkou?

V praktické části tedy sleduji průběh adaptačního procesu a popisuji vybrané oblasti u jednotlivých dětí, které shrnu a doplním o informace z rozhovoru s rodiči.

5.2 Aplikované metody

Pro získání informací jsem se přiklonila ke kvalitativní formě výzkumu, který je charakteristický tím, že se blíže zabývá jednotlivci, respektuje přirozené prostředí a bere v potaz individualitu.

- **Pozorování** – pozorování jsem uskutečnila v průběhu měsíce září, kdy jsem do třídy pravidelně tři dny v týdnu docházela. V prvním týdnu jsem pozorovala všechny nově nastupující dvouleté děti. Z celkového počtu devíti dětí, jsem si vybrala šest nejmladších. Sledovala jsem ranní příchod, včetně předání, jejich projevy, schopnosti, aktivitu během dopoledního režimu.
- **Rozhovor** – prováděla jsem formou polostrukturovaného rozhovoru s rodiči, často pouze s matkou, v době ranního předávání, nebo v době vyzvedávání dětí z mateřské školy. Připravila jsem si soubor otázek, jejichž odpověď pro mě byla důležitá. Další otázky vyplynuly dle odpovědí rodičů.

Otázky:

1. Jak jste prožívala nástup Vašeho dítěte do MŠ?
2. Připravovala jste dítě na přechod do MŠ z rodinného prostředí?
3. Projevovalo se doma dítě nějak jinak ve spojitosti s nástupem do MŠ?
4. Mělo Vaše dítě už nějakou zkušenost s Vaším odloučením?
5. Měla jste představu o tom, jak bude Vaše dítě reagovat a snášet adaptaci?
6. Myslíte si, že se Vaše dítě do MŠ těší?

5.3 Pozorování

Výzkum jsem realizovala v konkrétní mateřské škole. Jedná se o mateřskou školu, jejímž zřizovatelem je obec. MŠ má dvě třídy, menší má kapacitu pro 17 dětí a větší pro 28 dětí. Každá třída má svůj vlastní vchod a rozlehlou zahradu s herními prvky, průlezkou, pískovištěm. K pobytu dětí venku je často využíván blízký les a krásné přírodní prostředí obklopující celou mateřskou školu. Otevírací doba je od 6:30 do 16:00. Třída menší, oddělení Broučků, se otevírá od 7:45 hod, do té doby jsou děti spojené ve velké třídě. Stravování je zajištěno kuchyní, která se nachází přímo v budově školy, poskytuje dětem celodenní stravu dle zásad zdravé výživy. Třídy

jsou vybaveny moderním nábytkem, hračkami, vše přizpůsobeno dle věku dětí, jsou prostorné, slouží jako herna, jídelna a odpočinková místnost zároveň.

5.4 Výzkumný vzorek

Výzkum probíhal během měsíce září, kde jsem pobývala na pozici asistentky pedagoga. Pozorování jsem uskutečnila ve třídě menší, kde jsou děti ve věku 2 – 4 let. K výzkumnému šetření jsem si vybrala šest nově příchozích dětí, čtyři dívky a dva chlapce, které jsem po dobu měsíce pozorovala a průběžně si zaznamenávala poznatky pro sepsání případové studie. Jména vybraných dětí jsou na základě ochrany osobních údajů pozměněna.

5.5 Případová studie

5.5.1 Dívka Eva

V době nástupu do mateřské školy a tak i ve stejné době mého pozorování bylo dívce 2 roky a 3 měsíce. Eva si ráda hraje s kuličkovou dráhou, dokáže u ní vydržet poměrně dlouho. Ráda skládá mozaiku, půjčuje si vkládačky, když vidí starší děti kreslit, někdy se k nim přidá. Má ráda plyšové hračky, vždycky si nějakou vybere a tu nosí po třídě. Zpočátku se jeví jako bezproblémová. Maminka je velmi sympatická, optimistická. Eva je její druhé dítě v odstupu šesti let. Nepřipouští si negativní reakce Evy na adaptační proces. Tvrdí, že dívka je společenská, nekonfliktní, umí se hodně zabavit sama. Občas bývá prý tvrdohlavá. Maminka sdělila, že Evu před spaním kojí, cca dvakrát denně. Z tohoto usoudila, že by ve školce mohla mít problém s usínáním. Matka je první týden ještě doma, ale od následujícího týdne se vrací po mateřské dovolené do práce.

Příchod do MŠ, předání od rodičů

První den Eva přichází velmi brzo, ve školce je před sedmou hodinou. Na první pohled se jeví, jako nedospalá, mrzutá, ale nepláče. Maminka ji předává v klidu, z náruče, nese ji tak i od auta k budově školky. Dívka chodí po třídě, trvá jí, než se rozkouká. Učitelka ji nabídla matraci, která se nachází v klidové zóně třídy, kde si Eva může ještě odpočinout, ale nechce. Očima prohlíží hračky, prozkoumává prostředí.

Druhý den přichází okolo osmé hodiny, kde ji vítá paní učitelka přímo v malé třídě. Zdá se být ve veselé náladě, vytahuje si tabulku na kreslení, vybírá si hračky, které už zná a zaujaly ji, v předchozím dnu. Loučení s maminkou bylo bez problémů.

Třetí den přivedla maminka Evu až v 8:40, kdy ostatní děti už uklízely hračky a chystaly se na ranní přivítání. Bylo vidět, že si Evička chtěla hrát a začala vytahovat hračky. Po upozornění učitelkou, aby dala hračky zpět, se začala vztekat. Předání od matky proběhlo bez problémů.

V dalším týdnu, po víkendu, vodila maminka dívku již před sedmou hodinou, protože nastoupila do zaměstnání. Předávání probíhalo bez větších obtíží, maminka vždycky spěchala, loučení neprotahovala, ale bylo znát, že by dívka ještě potřebovala dospat. Chtěla se chovat a nosit. Později, když už bylo ve třídě více dětí, začala být aktivní a zajímala se o hračky.

Další dny, probíhaly, co se týče loučení celkem v pořádku, někdy si dívka přinesla hračku z domu, často si ji pak ale nevšímala. Maminka si ze školky dívku vyzvedává až okolo 16. hodiny. Evička je tam často mezi posledními dětmi, někdy úplně poslední. Je poznat, že už je na ni pobyt ve školce dlouhý. Po 15. hodině už je unavená, nechce si hrát. Chodí za paní učitelkou, vynucuje si pozornost. Často se chce nosit, je mrzutá, s každým zazvoněním se podívá na paní učitelku, jestli už je tam maminka.

Oblast sebeobsluhy

Co se týče hygienických návyků, dívka je naučená používat toaletu. Potřebuje dopomoc s vysvléknutím a následným oblékáním. Během prvních dnů musela být upozorňována na mytí rukou, ale to se brzy naučila. Při oblékání na pobyt venku je nesoběstačná, vyžaduje maximální pomoc, svoje věci si pozná. Na základě rozhovoru s maminkou jsem si potvrdila svoji domněnku, že ji z časových důvodů celou obléká. Ve školce vedeme děti k samostatnosti a tak vyžadujeme i po Evě snahu a aktivitu, samozřejmě vzhledem k věku a jejím schopnostem. Některé dny projevuje více zájmu a snažení zkoušet to, dokonce se i třeba brání pomoci a vztekat se. Chválíme ji za každý pokrok. Jindy nechce, nespolupracuje, polehává na lavičce. S maminkou jsme se dohodly, že nebude na Evu tak spěchat, aby měla na strojení více času a prostoru. Co se týče stolování, Eva není zvyklá jíst u stolu. Maminka přiznala, že za ní běhají s jídlem, nebo ho dají na stůl a dívka si chodí dle potřeby.

Doma nemají režim ani pravidla, co se týče stolování. Ve školce u stolečku neposedí, vybíhává, paní učitelka ji neustále napomíná. Dohodli jsme se, že budeme dávat Evě menší porce, aby si mohla jít přidat, „projít se“. Z hrnečku se napít umí. Pokud jí něco nechutná, vyndává to z talířku a dává na stůl, vzteká se, pokud ji napomenou. Za celou dobu mého pozorování Evička nešla po obědě. Vždycky spinká. První dny měla problémy být na postýlce, poslouchat pohádku. Neustále vybíhávala, vrtěla se, povídala si pro sebe. Tím rušila i ostatní. Bylo a často je nutná přítomnost druhé osoby. Evička má ráda, když ji paní učitelka hladí po hlavičce, je vidět, že je jí to příjemné. Vždy usne ještě během pohádky. Ke konci měsíce si na odpočinek navykla tak, že se dokonce těší a projevuje radost. Někdy usne i úplně sama.

Jak a jestli navazuje kontakt s ostatními dětmi a s paní učitelkou

Evička, jak jsem již zmínila, chodí do školky brzy. Ráno se setkává s paní učitelkou ve větší třídě a poté přechází do třídy ke své učitelce. S žádnou dospělou osobou/zaměstnancem nemá problém. Ba naopak vyhledává jakýkoliv kontakt dospělé osoby, tzn. i od školnice, kuchařky. V prvních dnech jsem si všimla, že Evička oslovuje všechny dospělé osoby „máma“. Evička je ve školce už měsíc a pořád toto oslovení přetrvává. S dětmi si dívka nehraje, ale nestraní se jim. Vzhledem k věku, je to běžné. Převažuje tzv. paralelní hra, kdy si děti hrají zdánlivě spolu, přitom samostatně. Až později začnou vyhledávat společnost vrstevníků a začne docházet ke kooperaci (Kropáčková, Splavcová, 2016). V posledním týdnu mého pozorování, se dostává do konfliktu s dětmi, které mají hračku, co chce ona. Přetahuje se o ni, často pláče.

Shrnutí mého pozorování

Eva se zadaptovala bez větších potíží. Ve školce tráví spoustu času. Je znát, že je jí zde dobře, ale zároveň má radost, když jde domů. Ráda si prohlíží knížky, kreslí. Pokud je v nabídce činností modelína, písek, ráda se zapojí. Ke konci měsíce začíná více reagovat na pokyny a respektovat pravidla. Zlepšila se ve stolování, už vydrží sedět při jídle u stolečku, případně se po napomenutí zpět vrátí. Maminka se snaží být více trpělivá při ranním příchodu, aby měla dívka více času na převlékání. V posledním týdnu mého pozorování se stalo, že Eva přišla ráno s rohlíkem nebo bonbonem v puse. Maminka reagovala tak, že měly na spěch, nebo že si to vzala

sama a nechtěla se toho vzdát. Evu tedy paní učitelka posadila ke stolečku, aby si jídlo v klidu dojedla

Informace z rozhovoru

Prostřednictvím rozhovoru matka sdělila, že spíše než nástup do školky prožívala více celkovou změnu - nástupu do práce, školka, organizace dne. Co jí dělalo trochu starost, bylo kojení, které Evě stále dopřávala. Docházkou do školky se situace nezměnila, stále kojí, matka je ráda. Eva je zvyklá na časté hlídání u babičky, které bývalo vždy bez obtíží, setkává se tam s příbuznými a odloučení vždy zvládala dobře. Z tohoto důvodu matka neměla přehnané obavy z nástupu dívky do MŠ. Všimla si, že je Ema doma více kontaktní, zároveň ale i mrzutá a vzdorovitá. Pokud není po jejím, ihned se vzteká a pláče. Matka si uvědomuje, že ranní brzké vstávání Emě nevyhovuje. Tuto školu si vybrali proto, že zde přijímají dvouleté děti.

5.5.2 Dívka Klára

Kláře byly v září 2 roky a 5 měsíců. Jedná se o dívku menšího vzrůstu, drobná, tichá, plachá. Na první pohled se jeví, jako mladší. Některé pohyby má nekoordinované. Nekomunikuje slovně. Pokud něco nechce, otáčí hlavu. Pokynům naprosto rozumí. Má velmi bohatou pasivní slovní zásobu. První dva týdny chodila po obědě, pak byla týden nemocná. Nyní, 4. týden, chodí až po spinkání. S usínáním nemá problém. Doma má malého bratra, kterému jsou, po rozhovoru s matkou, 4 měsíce. Maminka působí mile, zároveň přísně a důsledně. Klára je vzhledem k věku velmi šikovná, aktivní, zapojuje se do činností. Emoce projevuje minimálně, spíše vůbec.

Z domu je vedena k absolutní samostatnosti. Hraje si sama, s dětmi se nedostává do konfliktu. Ráda si hraje s magnetickou stavebnicí, se zvířátky. V oblíbenosti má také vkládačky a drobné stavby z kostek.

Příchod do MŠ, předání od rodičů

Z mého pohledu a pozorování, se Kláry příchod do MŠ i první den, obešel zcela bez problému. Ráno chodí okolo osmé hodiny, vždy s matkou. Ta ji předává se slovy, že se Klárka moc těšila. Ve školce nepláče. Tak je to pokaždé, první den, i ty ostatní. Všimla jsem si, že je dívka vedena k maximální samostatnosti. Ve třetím týdnu, kdy byla po nemoci, ji přišel vyzvednout tatínek. Došlo k překvapivé reakci, kdy dívka

tatínka odmítala, začala plakat, nechtěla ze třídy odejít. Situace se vyhrotila tak, že paní učitelka, jejíž služba byla u konce a odcházela, doprovodila Kláru spolu s tatínkem až k jejich autu. Druhý den maminka vysvětlila situaci tak, že dívka otce občas odmítá i v domácím prostředí. Na základě vzniklé situace paní učitelka doporučila mamince, aby Kláru dopředu připravila na to, že ji vyzvedne tatínek. Maminka souhlasila.

Oblast sebeobsluhy

U Kláry je znát, že je z domu vedena k maximální samostatnosti. Na svůj věk je opravdu šikovná, spoustu věcí v sebeobsluze zvládá sama nebo s minimální dopomocí. Z rozhovoru s maminkou vyplynulo, že dívku vedou zcela nekompromisně k dodržování hygienických návyků už od útlého věku. Mytí rukou, včetně vyhrnutí rukávů, použití ručníku. Při stolování si nachystá dle zvyku, respektuje pravidlo „obědového přání“. Dokáže si naklonit misku s polévkou, vyškrabat talíř, odnést nádobí, zasunout židličku. Vše automaticky. Na pobyt venku se sama oblékne, umí si zastrčit „podolky“, zapnout zip u bundy, nazout správně boty, nasadit čepici. Pokud má některý kus oblečení naruby, dokáže si ho dát zpět. Po třech týdnech, tak jinak v posledním týdnu mého pozorování, přestala Klára chodit po obědě a maminka ji začala dávat spinkat. Ráno ji předávala učitelce s tím, že dnes bude dívka spinkat, že se tak spolu domluvily. Když došlo na onu chvíli, dívka bez problému situaci přijala, neplakala, usnula. Vzbudila se pomočená a to se začalo stávat pravidelností. Maminka na tuto informaci reagovala negativně a velmi překvapivě, že doma se to nestává. Snažíme se ještě více této situaci předcházet, ihned reagovat a předvídat. V době odpoledního klidu se situace zlepšila, ale naopak se začala Klára pomočovat během odpoledního a někdy i dopoledního hraní. Situace stále přetrvává. Mamince jsme vysvětlily, že chodíme s dětmi hromadně na toaletu a dívky se navíc doptáváme častěji. Každé ráno se maminka s dívkou loučí se slovy: „A Klárko, kdybys chtěla čůrat, musíš si říct paní učitelce.“

Jak a jestli navazuje kontakt s ostatními dětmi a s paní učitelkou

Jak jsem již zmínila, Klára slovem nekomunikuje ani doma, ani ve školce. Do školky ji pravidelně přivádí matka. V šatně čeká, až se dívka převlékne, poté se rozloučí. Dívka pravidla třídy respektuje a chápe. S dětmi si nehraje, ani jejich kontakt nevyhledává, ale nestrání se. Většinou si vezme hračku, sedne si s ní na koberec a hraje

si. Vybírá si především konstruktivní stavebnice – vkládací kostky, magnetické stavebnice. S dětmi se do konfliktu nedostává, o hračky se nepřetahuje. Pokud jí někdo z dětí vezme hračku, tak si jde pro jinou. Na pokyny učitelky reaguje ihned, na zavolání přijde. V posledním týdnu mého pozorování začala vyhledávat blízkost moji nebo paní učitelky, chodí si sedat na klín.

Shrnutí mého pozorování

Klára se jeví, jako bezproblémové dítě. Její adaptace probíhá bez obtíží, bez pláče. Je pro mě těžké posoudit, co se v dívce odehrává, jelikož nekomunikuje, tudíž nevypráví, nepokládá otázky, neodpovídá, emočně se neprojevuje. V podstatě plní pokyny, ničemu neodporuje. Po měsíci mého pozorování, se zdá být v prostředí mateřské školy spokojená. Shrnu zde několik bodů. Zapojuje se do činností, vypadá spokojeně, hraje si, nemá problémy s dodržováním pravidel - zná je, akceptuje denní program, umí se přizpůsobit, přijímá stravu a tekutiny, dokáže se odloučit od matky. Jediná bariéra je komunikační. Z mého pohledu si Klára potřebuje postupně vybudovat pocit důvěry a bezpečí a tomu se tak pomalými krůčky děje. Začíná být více kontaktní k paní učitelce a ne tak ostražitá. To, že se dívka občasné pomočí je vzhledem k jejímu věku normální a běžné. Pokud tento stav nastal až vstupem do mateřské školy, jak vyplývá z rozhovoru s matkou, příkládám to k projevům adaptace. Z mého pohledu jsou na dívku, vzhledem k věku, kladeny vysoké nároky.

Informace z rozhovoru

Matka působí jako velice dominantní a řídicí člověk. Z rozhovoru i vyplývá, že rozhodnutí dát Kláru do školky od dvou let bylo plánované a to přímo z důvodu toho, aby byla rozvíjena, měla více podnětů, možností se obohacovat, více zkušeností, aby měla řád. Z rozhovoru jsem pocítila, že matka teď pokládá za důležité se věnovat mladšímu sourozenci, stejně, jako se věnovala dříve Klárce. Dívku tedy na příchod do prostředí mateřské školy připravovala maximálně, po všech stránkách. Dále vyplývá, že otázky ohledně předávání dítěte, adaptační projevy, vnitřní prožívání sebe sama při odloučení – s ničím neměla problém. Svě dítě zná a negativní reakce si nepřipouštěla. Zkušenost být bez přítomnosti rodičů měla dívka u babičky a tety. Rodina je aktivní, často vyjíždí za kulturou, na prodloužené víkendy s přáteli, na výlety, za turistikou.

5.5.3 Chlapec Jan

Janovi byly při nástupu do mateřské školy přesně 2 roky a 4 měsíce. Chlapec má ve třídě větších dětí staršího sourozence. Maminka při předání sdělila, že je na ni/ na matku fixovaný a že očekává, že pro Jana nebude přechod z rodinného prostředí jednoduchý. Mateřskou školu ale zná, protože sem chodí vyzvedávat jeho sestru. Byli se zde dokonce ještě před prázdninami podívat, využili nabídku Dne otevřených dveří, takže prostory mateřské školy nejsou Janovy zcela neznámé.

Příchod do MŠ, předání od rodičů

Jan už ve dveřích velmi plakal. Maminka ho předávala z náruče do rukou paní učitelky. Z mého pohledu bylo zřejmé, že matka není přesvědčená o svém rozhodnutí dát chlapce do školky. Byla lítostivá, měla slzy v očích, neměla se k odchodu. Paní učitelka ji krátce projevila pochopení a poprosila, aby odešla, že to bude pro všechny lepší a chlapec se dřív zklidní. Chlapec tak zůstal v náruči paní učitelky, přesto volal po matce a plakal. Po chvíli ho zaujala vláčková dráha, se kterou si hrály děti, a pláč ustal. Zanedlouho zase volal po matce a chtěl znovu do náruče. Během chvílky spatřil kuličkovou dráhu a chtěl si ji vyzkoušet. Vyžadoval blízkost paní učitelky. Trošku se zklidnil, vydržel u hračky celkem dlouho. Po chvílkách poplakával. Když ho to už nebavilo, vyhledával očima paní učitelku a začal zase poplakávat.

Druhý den ho přivedla matka s otcem. Jan plakal opět už ve dveřích. Oba rodiče se ho snažili uklidnit, ale nic nepomáhalo, dokonce se vztekal tak, že kopal nohama, nechtěl se převlékat. Paní učitelka nabídla, že si ho převezme do náruče, chlapec odmítl. Matka i otec rychle odešli, aby se chvíle loučení neprodlužovala. Chlapec měl u sebe plyšovou hračku tygra a tak se paní učitelka snažila Jana namotivovat hračkou ke hře. Vzteky svoji plyšovou hračku hodil na koberec.

Třetí den chlapec přišel opět s pláčem, ale jenom s tatínkem. Tatínek ho přivedl už přestrojeného, aby se ranní předávání neprotahovalo, nazuli jen bačkory. Hezky se s ním rozloučil a odešel. Jan chvíli poplakával, ale už se rozkoukával po třídě, po hračkách, které začal poznávat z předchozích dnů. Vždy chvíli jakoby zapomněl, pak zase plakal.

První dny po víkendu probíhaly podobně, jako ty počáteční, ale už ne tak dramaticky. Jan sice plakal, ale už se ráno nevztekal. Pořád nosil plyšovou hračku, ujišťoval

se, že ji má u sebe. Paní učitelka mu dovolila vzít si ji s sebou i na vycházku. Někdy přišla se svolením paní učitelky jeho sestra z vedlejší třídy Jana pozdravit, což na chlapce působilo pozitivně.

Ve třetím týdnu už chlapec při předávání ještě poplakával, vždy ale jen chvíli. Spíše se to stalo jeho rituálem. Plyšovou hračku pořád nosil, ale už si ji během dne nevšímal. Často se ujišťoval slovně, že máma přijde. Chodil do školky jenom na dopoledne, po obědě domů.

Oblast sebeobsluhy

V sebeobsluze vyžaduje dopomoc. Někdy vůbec nereaguje na pokyny, dokonce si na protest lehá na zem a nechce se zvednout. Zejména v prvních dnech adaptace si v šatně lehal do uličky mezi děti, podložil si hlavu rukou, nechal se velmi těžko namotivovat k oblékání. Často pomohlo tvrzení, že se půjde na vycházku s většími dětmi, tudíž i s jeho sestrou. Situace v oblasti oblékání je jak na houpačce, podle chlapcovy nálady. Ani v posledním týdnu mého pozorování nebyl zaznamenán větší pokrok. Často jak když čeká, až ho někdo oblékne. Snažíme se ho motivovat po malých krůčcích, hodně ho chválit za každý pokrok. Paní učitelka se s matkou dohodla, že budou i doma Jana vést více k samostatnosti. Hygienické návyky má chlapec zvládnuté. Při stolování je soběstačný, zvládne se najíst sám. Ani v prvních dnech neodmítal stravu a tekutiny, ale vyžadoval přítomnost plyšové hračky u sebe. Koncem druhého týdne se už naučil dávat hračku do košíčku, ke všem ostatním, které děti nosí do školky. K obědu si dokonce přidával.

Jak a jestli navazuje kontakt s ostatními dětmi a s paní učitelkou

Jan si hraje převážně sám, ostatním dětem se ale nestraní. Pokud jsou třídy spojené a v blízkosti je jeho sestra, hraje si i ve skupině. V prvních dnech, kdy byl hodně plačtivý, mu zajišťovala pocit bezpečí, bylo vidět, že není tak ostražitý a chová se přirozeněji. Pokud nebyla v dohledu sestra, upínal se na učitelku, chtěl se nosit v náruči. Na vycházce se nechtěl držet nikoho jiného, než své sestry nebo paní učitelky. Od druhého týdne nošení v náruči vyžadoval jen, pokud přišel ve špatné náladě, což se občas stalo. To už mu stačila ale jen chvílika, nechal se namotivovat na hračky. Někdy se dostává do konfliktu s ostatními dětmi, když si vezme hračku, se

kteřou si někdo hraje, a nechce ji dát, často pak pláče. Stále mu připomínáme pravidla společného soužití. Pokud něco chce, dokáže si to vyjednat.

Shrnutí mého pozorování

První dny nebyly pro Jana, ani pro jeho matku, jednoduché. Ráno hodně plakal, při předání bylo nutné zapojení paní učitelky. Zpočátku vyžadoval přítomnost svého plyšové hračky, kterou nosil neustále při sobě. V prvních dvou týdnech poplakával i v šatně, kdy se třída chystala na pobyt venku. Během dne se často ujišťoval, jestli máma přijde. Každé ráno mu to tak slibovala. Věděl, že jakmile bude obědvat, pak už je čas jeho odchodu. Pak už jen natěšeně vyčkával. Celkově působil, že si stále zvyká a smiřuje se se situací. Málokdy projevil výraznou radost z něčeho. Pokud se nechce strojit, něco se mu nelíbí, nechce se zapojit do činnosti, nebo ho něco nezaujme, tak si lehá na zem a je mu jedno, jestli v šatně, ve třídě nebo v koupelně. Z rozhovoru s matkou jsem zjistila, že to to doma dělá také, ale matka to vyzorovala až po té, co jsem se o tom zmínila. V posledním týdnu mého pozorování, chodil chlapec do školky bez své sestry, věděl, že je nemocná a je doma. Často říkal: „Lucka není.“, ale neplakal.

Informace z rozhovoru

Matka sdělila, že přechod chlapce do mateřské školy byl pro ni náročný. Každé ráno prožívala velmi intenzivně a po předání dítěte s pláčem. Dále sdělila, že v prvním týdnu, kdy Jana odevzdávala pedagogovi, musela několik minut v autě celou situaci vstřebávat. Dokonce si pohrávala s myšlenkou, že si dítě nechá doma a nástup do školky ještě odloží. Oběma bylo prostředí a zázemí mateřské školy známe, očekávala tedy od chlapce pozitivní reakce, i když věděla, že je na ni vázaný. Doma se prý chlapec projevoval po příchodu stejně, jako vždycky. Matka ho motivovala v souvislosti s tím, že má ve větší třídě sestru, tudíž se s ní uvidí. Sama popsala, že Jannova reakce při předávání překvapila i ji samotnou. Chtěla mu všechno vysvětlit, odejít v klidu. Ale v dané chvíli byla ráda za rychlé předání a podporu paní učitelky. Dokonce se některé dny domluvila, aby chlapce odvezl do školky manžel/tatínek dítěte. Předávání tak probíhalo snadněji. V závěru matka potvrdila, že jisté obavy o průběhu adaptace měla, ale ne v takové míře.

5.5.4 Dívka Anna

Dívka měla v době nástupu do mateřské školy 2 roky a 1 měsíc. Maminka využila nabídky Dne otevřených dveří a ještě před nástupem samotného dítěte do školky, se byly s prostory seznámit. Dívku matka popisuje jako společenskou, zvyklou na odloučení, na cizí lidi. Je prý velmi kontaktní, nekonfliktní, nemá problém se změnami. Matka sdělila, že není nucena nastupovat do práce, takže je ochotna se dceři maximálně přizpůsobit a vyhovět potřebám dítěte.

Příchod do MŠ, předání od rodičů

Po příchodu do budovy mateřské školy se dívka za pomoci maminky převlékla a vstoupila do třídy. Matka popřála dceři hezký den a odešla. Anna se rozkoukávala po třídě, plna ostychu, ale bez pláče. Paní učitelka se jí představila a hned přinesla hračku, která by dívku mohla zajímat. V tu chvíli se Anna otočila směrem ke dveřím, kterými do třídy vstoupila a propukla v hlasitý pláč. Běžela k nim a volala hlasitě máma. Paní učitelka ji vzala do náruče, snažila se ji uklidnit, což se moc nedařilo, dívka stále plakala.

Druhý den, ji přivedla matka v náručí. Říkala, že dívka plakala už po cestě do školky. Vzpírala se, vzpouzela, plakala. Nechtěla se postavit na zem, podlamovala nohy, pevně se držela matky, schovávala se jí za nohy. Za jiných podmínek, by paní učitelka dovolila matce jít s dcerou do třídy, ale vzhledem k epidemiologické situaci, to nebylo možné. Matka tedy dívku předala přímo do náruče pedagožky a odešla se slzami v očích. Anna si přinesla s sebou látkovou plenu na mazlení.

Třetí den byla situace obdobná. Matka se dohodla s paní učitelkou, že si dívku vyzvedne po svačince, okolo půl desáté.

V následujícím týdnu byla dívka z důvodu nemoci odhlášena. Poté matka volala, že celou situaci přehodnotila a prozatím žádá o přerušování docházky dítěte.

Oblast sebeobsluhy

Anna při stravě první den nechtěla vůbec jíst, ale z hrnečku se napila. Po rozhovoru s matkou jsem zjistila, že dívka jí pouze ráno lupínky s mlékem a ty snědla doma. Oběd odmítala, protože neustále plakala. Druhý den stravu opět odmítala, nechtěla ani pít. Ptala jsem se matky, co má ráda. Odpověděla, že pije pouze šťávy, že na čaj

není zvyklá. Paní učitelka chtěla, aby aspoň u oběda trošku něco vypila, když opět ani nejedla. Domluvila dívce z kuchyně do hrnečku šťávu, tím ji zlákala aspoň k ochutnání. Na toaletu neměla potřebu, odmítala se vysvléknout, ani ruce si nechtěla umýt. Při oblékání na pobyt venku nespolupracovala, velmi plakala, chtěla do náruče. Po cestě zpět z vycházky nechtěla zase do školky. Následující den byla situace obdobná.

Jak a jestli navazuje kontakt s ostatními dětmi a s paní učitelkou

Dívka hodně plakala, matka ji předávala z náruče do náruče učitelky. Ani chování v náruči často nestačilo k utišení pláče. Druhou učitelku nepřijímala vůbec, ani jinou dospělou osobu. O navázání kontaktu s dětmi neprojevovala zájem. Druhý den si s paní učitelkou ráno prohlížela knížku, opět na jejím klíně. Na chvíli se podařilo ji uklidnit, ale když musela učitelka k ostatním dětem, začala opět hlasitě plakat. Látkovou plenu, co měla na mazlení, držela v ruce a utírala si do ní nos.

Shrnutí mého pozorování

Annu jsem nestihla za tak krátkou dobu dostatečně poznat. První dny byly pro ni velmi náročné, nástup do mateřské školy snášela špatně. Byla velmi upnutá na matku, první den nepřijímala téměř nikoho, jen plakala. Chvilku se jí podařilo odpoutat od myšlenky na matku prohlížením knížky, ale nic jiného jí k aktivitě nezaujalo. Když jsem jí nabízela papír a pastelky, rukou je smetla ze stolu. Neprojevovala zájem o žádnou hračku. Neustále držela látkovou plenu, nosila ji celé dopoledne, i do umývárny. Z rozhovoru s matkou jsem zjistila, že dívka, v domácím prostředí, nosí dudák. Na základě toho se zeptala paní učitelky, zda by si ho mohla nosit do školky. Paní učitelka nevyhověla.

Informace z rozhovoru

Více informací prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru jsem nezískala, protože docházku dítěte matka přerušila.

5.5.5 Dívka Adriana

V době mého sledování a taktéž v době nástupu byly Adrianě 2 roky a 2 měsíce. Rodiče se byli před nástupem do mateřské školky podívat hned několikrát. Dívka tedy prostředí znala. Doma má staršího sourozence, chlapce o 8 let. Matka nahlásila

dopředu, že Adriana bude chodit zpočátku pouze do svačiny a poté domů. Tak to bylo po celý měsíc. Z rozhovoru s matkou vyplynulo, že pracuje z domu, tudíž se může maximálně přizpůsobit potřebám dítěte. Z matky jsem vycítila, že dívka je zbožňované dítě a udělá pro ni, co ji na očích vidí. Adriana komunikuje minimálně, užívá jen několik slov. Pokynům rozumí, ale ne vždy je akceptuje.

Příchod do MŠ, předání od rodičů

První den přišla dívka s úsměvem. Maminka ji namotivovala na děti a hračky. Sdělila, že si o školce povídaly, že ji vše vysvětlila a že se dívka těší. Dále řekla, že v případě, že by Adriana plakala, ať paní učitelka zavolá, že bude připravena kdykoli přijít. Dívka si první den přinesla s sebou plyšového medvěda. Předání proběhlo v klidu, maminka se loučila se slovy, ať si to dívka ve školce užije. Dívka působila pozitivně naladěná, očima prohlížela prostředí a hračky z dálky. Neplakala.

Druhý den proběhl podobně, maminka opět dívku ujistila, že ji vyzvedne po svačině a tak to bylo. Dívka opět přišla s plyšovou hračkou, dokonce si pamatovala, kam se ukládají, hned si ji uložila do košíčku a šla si hrát s magnetickými zvířátky. Adriana se jeví jako velmi společenské dítě, veselé. Za celou dobu mého pozorování neměla potíží při odloučení od matky, ale bylo vidět, že se na její příchod těší.

Oblast sebeobsluhy

Adriana je naučená běžným hygienickým návykům. Vyžaduje dopomoc při svlékání a oblékání na toaletě. Ruce si myje vždy automaticky, má velmi ráda vodu. Při stolování je soběstačná, umí si nachystat podle zvyku a pravidlům třídy, učí se velmi rychle. Z hrnečku se napije, stravu první dny odmítala. Pokaždé přišla k vozíku, a když dostala na talířek chleba, začala se vztekat a plakat, jídlo naprosto odmítala. První dny nechtěla u stolečku ani sedět, stála vedle židličky a koukala na děti. Po rozhovoru s matkou jsem zjistila, že dívka je velmi vybíravá, s jídlem má problémy a jen tak něco nesní ani doma. Matka nás požádala, zda bychom jí ke svačince mohli dávat pečivo suché. V dalším týdnu jsme mamince vyhověli a dívka si došla k vozíku pro suchý chléb. Spokojená si ho vzala, sedla si ke stolečku a bez problémů snědla. Adriana chodí stále po svačině, tudíž ve školce neobědvá a nechodí ani na vycházky.

Jak a jestli navazuje kontakt s ostatními dětmi a s paní učitelkou

Dívka je veselá a velmi přátelská. S žádnou paní učitelkou neměla problém ani v prvních dnech. Na svůj věk je aktivní, do činností se zapojuje, vyhledává společnost jak dospělých, tak dětí. Málokdy si vytáhne hračku sama ze skříňky, mnohem častěji si jde hrát k dětem s tím, co mají právě vytažené. Pokud ji někdo vezme hračku, ihned hlasitě pláče. Nemá problém držet se za ruce s ostatními, neupřednostňuje kontakt s učitelkou. Z rozhovoru s matkou jsem se dozvěděla, že s Adrianou navštěvují jednou v týdnu odpoledne dětské centrum, kam pravidelně dochází. Dívka je tam prý moc spokojená a jezdí tam ráda.

Shrnutí mého pozorování

Adriana se v prvních dnech, i v těch dalších, chovala velmi přirozeně. Žádnou hračku z domu do školky nenosila, což mě překvapilo, vzhledem k jejímu věku. První dny byla zdrženlivější, ale na odloučení od matky reagovala velmi dobře. Do školky přicházela okolo 8 hodiny a odcházela v 9:30. V druhém týdnu si už pamatovala, kde svoji oblíbenou hračku najde a kam se ukládá. Pokynům a pravidlům rozumí, ale je znát, že si chce hrát. Často nechce s hraním končit a hračky uklízet. Z mého pohledu je vzhledem k věku hodně hravá, každou hračku si prohlíží a zkoumá a režim mateřské školy ji v tom omezuje. S ostatními dětmi se do konfliktu nedostává, jen pokud ji někdo vezme hračku, se kterou si zrovna hraje. To pak pláče a vyhledává paní učitelku. Někdy se chová příliš majetnicky. Co se týče stravování, Adriana měla s jídlem problémy, které přetrvávají. Na základě rozhovoru s matkou vznikla domluva, že dívce se nebude za každou cenu jídlo nabízet, ba dokonce nutit. Matku učitelka uklidnila, že ve školce se nic takového samozřejmě neděje. Zhruba ve třetím týdnu mého pozorování paní kuchařka zapoměla dívce nachystat suchý chléb bez pomazánky. Nabídla jsem jí tedy kousek s pomazánkou, který odmítla. Poté jsem ji pomazánku sundala a kousek jí dala na talířek. Bylo vidět, že se jí to nelíbilo, ale celý ten kus snědla. Paní učitelka ji moc pochválila. Matka sdělila, že by chtěla následující měsíc zkusit dát Adrianu na celé dopoledne, včetně oběda. O tom, že by si ji vyzvedávala, až po spinkání zatím neuvažuje.

Informace z rozhovoru

Matka přiznala, že nástup dívky prožívala velmi. Hleděla na to jako na určitý přelom nebo posun ve vývoji dítěte. Na školku Adrianu připravovala, hodně si s ní povídala a vysvětlovala. Zmínila ještě mateřské centrum, které jednou týdně s dívkou navštěvuje. Při předávání dítěte pedagogovi prožívala určité nadšení a těšení, zároveň trochu i obavu z reakce. Přiznala, že byla stále na telefonu v případě, že by paní učitelka volala. Školku si vybrala podle dřívější zkušenosti, kdy do ní vodila staršího syna, zkušenost měla pozitivní, navíc školka sídlí v místě jejich bydliště. Představa o tom, jak bude dívka snášet adaptaci a přechod z domácího prostředí, byl dle jejího očekávání. Rodina žije aktivním životem, hodně cestují a dívka je zvyklá na změny, na cizí lidi, na nové prostředí.

5.5.6 Chlapec Ondřej

Odrovi byly při nástupu do mateřské školy 2 roky a 8 měsíců. Jedná se o nejstarší dítě, které jsem si vybrala pro své pozorování. Ondra velmi málo mluví, spíše slovně nekomunikuje, vydává zvuky nebo jednotlivé slabiky. Dorozumět se s ním není tedy snadné, odpovídá nejčastěji kýváním hlavy. Má doma malého bratra, kterému jsou tři měsíce, maminka je tedy na rodičovské dovolené. Na své jméno reaguje, většinou pokynů rozumí. Pokud něco chce, jde na to ukázat a kývá. Matka spolu s Ondrou využila příležitosti seznámení se s prostředím mateřské školy již před prázdninami. Chlapec ve školce nikoho nezná, rodina se přistěhovala do obce na jaře. Ondra si rád prohlíží knížky, napodobuje zvuky zvířat. Také ho zajímají auta, často si s nimi hraje na dopravním koberci, vydává přitom zvuky dopravních prostředků.

Příchod do MŠ, předání od rodičů

První den přišel v doprovodu matky a malého bratra. Matka mu pomáhala s převlékáním, mluvila na něho klidným hlasem. Ondra poplakával, ale spolupracoval. Když došlo k předání, chlapec začal velmi hlasitě plakat, vztekal se a křičel. Matka se ho snažila uklidnit, on ji začal kopat, strkal do ní. Bylo vidět, že jí je chlapcova reakce velmi nepříjemná a že neví, jak se zachovat. Paní učitelka nabídla, že pokud chce, Ondru si převezme. Matka odmítla, že si s ním zkusí ještě promluvit. Zůstali spolu v šatně necelou půl hodinu. Chlapce se nepodařilo úplně uklidnit, ale už nebyl tak agresivní. K předání došlo, chlapec ale velmi plakal. Matka se zeptala, zda

je možné, aby si Ondra přinesl další den nějakou hračku. Paní učitelka samozřejmě souhlasila.

Druhý den doprovodil chlapce, mimo matky i otec. Tentokrát nebyla situace v šatně tak dramatická. Jakmile se ale za Ondrovými rodiči zavřely dveře, začal hlasitě plakat a volat po mamě. Nechtěl na sebe nechat sáhnout, byl odtažitý. Dokonce stál zády, aby nikoho neviděl. Přinesl si plyšového pejska. Paní učitelka ukázala Ondrovi pejska ze školky, snažila se tak k němu přiblížit prostřednictvím hry a odpoutat chlapcovi myšlenky na matku. Ondru hra zaujala, přestal dokonce na chvíli plakat.

Třetí den mého pozorování probíhalo ranní loučení a předání dítěte obdobně, jako ten první. Ondra kopal do matky, strkal ji. Matce bylo do pláče, bylo vidět, že je jí stydno. Paní učitelka ji uklidnila, že někdy se stává, že děti mají takové reakce. Dala matce najevo, aby loučení neprotahovala, že si Ondru převezme. Matka souhlasila. Ondra ve třídě stále hlasitě plakal, nechtěl, aby se ho kdokoli dotknul, stranil se, postával u dveří. Na příští ráno se paní učitelka dohodla s matkou, že Ondru přivede ustrojeného do třídy, aby se ráno v šatně příliš nezdržovali.

Ostatní dny se tak předávání začalo lepšit. Ondra stále plakal, ale už neměl projevy agrese. Paní učitelka, po dohodě s matkou, si pro Ondru do šatny vždy hned přišla, aby se předání neprodlužovalo. Chlapec celé dopoledne poplakával, ale už ne tolik, jako v prvních dnech. Stále se ujišťoval, jestli máma přijde. Chlapce si matka vyzvedávala vždy hned po obědě. Koncem třetího týdne vydržel chlapec téměř bez pláče.

Oblast sebeobsluhy

Ondra je v sebeobsluze, na svůj věk, velmi šikovný. V prvních dnech neprojevoval o jídlo zájem, nechtěl jít ani ke stolečku. I přes různé motivace prostřednictvím plyšového pejska se nepodařilo Ondru nalákat. Tekutiny v průběhu dopoledne neodmítal, ale pil velmi málo, spíše jen smočil rty. Třetí den si dokonce poznal svůj hrneček podle značky. Později jsem zjistila informaci od matky, že Ondra je zvyklý pít vodu. Tak jsme se domluvily, že se chlapcovi bude nalévat do hrnečku voda. Hygienické návyky má zvládnuté, potřebuje akorát dopomoc s oblékáním a to v závislosti na tom, jaké má oblečení. Poté, co opadly větší adaptační obtíže, se začal Ondra více projevovat a to z té pozitivní stránky. Pravidla třídy se brzy naučil

respektovat, dokonce někdy i upozorní, pokud není hračka správně uklizená tam, kam patří. Pokud nemá pití, vezme hrneček a jde si sám natočit. Při jídle si dokonce chodí přidat, u oběda si dokáže naklonit misku a vyškrábat talíř.

Jak a jestli navazuje kontakt s ostatními dětmi a s paní učitelkou

V prvních dnech měl chlapec projevy agrese a to zejména k matce. Paní učitelku přijímal, jako osobu, která v místnosti je, ale nepokoušel se o bližší navázání kontaktu. Nechtěl pochovat. Upínal se na svého plyšového pejska, při hraní ho pokládal vedle sebe. Nosil ho i do umývárny, tam mu s paní učitelkou našli místo, aby nebyl mokrý. Při stolování dával pejska na skříňku, aby na něho viděl a hlavně z důvodu, aby mu ho nebrali ostatní. V průběhu druhého týdne už pejska ukládal do košíčku, jako všichni ostatní. Hrál si převážně sám, ale dětem se nestránil. V prvních dnech spíše pozoroval hru ostatních, k hračkám byl ostýchavý. Většinou mu musela učitelka nabídnout hračku a zlákat ho pro hru. Ve druhém týdnu už odmítal a vybíral si hračky sám dle svého zájmu. Pokud mu někdo vzal hračku, se kterou si hrál, reagoval okamžitě a to tak, že do dítěte strčil. V případě že chce něco Ondra, tak si to vezme. Ondra si stále buduje své místo, mezi ostatními dětmi, učíme ho vzájemnému respektu a toleranci.

Shrnutí mého pozorování

Ondrův přechod z prostředí domova do mateřské školy nebyl vůbec jednoduchý. Z rozhovoru s matkou bylo zřejmé, že chce především, aby se Ondra dostal do kontaktu s dětmi. Ondra si v prvních dnech nosil plyšového pejska, na kterého byl velmi vázaný. Nikdy ho ve školce nezapomněl a ráno s ním vždycky přišel. Během celého mého pozorování, se několikrát denně dotazoval, zda přijde matka. Pokud začal plakat, snažila jsem se odpoutat jeho pozornost hrou, ale nejvíc ho uklidnila věta? „Máma přijde.“ S dětmi si nehraje, ale vyhledává jejich blízkost. V posledním týdnu přestal úplně plakat, stále se ujišťuje o příchodu matky, ale chová se více uvolněně, zapojuje se do činností a začíná být více aktivní. Matka se pokaždé, když chlapce vyzvedává, ptá, zda bylo všechno v pořádku.

Informace z rozhovoru

Na některé otázky odpovídala matka s otcem, často se na odpovědi shodli. Na otázku, jak prožívali nástup svého dítěte do mateřské školy, odpověděla matka se slovy,

že pro oba to bylo ráno, už i předchozí večer plný strachu a obav z neznámého. Nabídku seznámit se s prostředím mateřské školy ještě před nástupem chlapce bohužel nevyužili, a to z důvodu stěhování. Matka přiznala, že toho v prvních dnech velmi litovala. Na otázku, zda připravovali dítě na nástup do mateřské školy, odpověděla, že vlastně nevěděla jak. Při předávání dítěte pociťovala svoji neschopnost a stud, proto požádala manžela/otce, aby ji podpořil. Ondra neměl žádnou zkušenost s odloučením, pobývá veškerý čas s matkou a otcem. Dále matka sděluje, že byla ráda za jakoukoli pomoc a pochopení od paní učitelky. I když její představa byla jiná, byla ráda za doporučení rychlého předání dítěte, loučení neprotahovat.

5.6 Celkové shrnutí všech případových studií

Chování, adaptační projevy včetně negativních emocí, které jsem zaznamenala u pozorovaných dětí, se z hlediska pohlaví ani rozdílu stáří několika měsíců věku nelišily a proto se z tohoto důvodu nedají porovnat. Každé dítě v mém měsíčním sledování, reaguje na přechod z rodinného prostředí na prostředí mateřské školy jinak. Jde o souhrn několika faktorů a to například v závislosti na povaze dítěte, jeho vnitřním prožívání, jeho dosavadních získaných zkušenostech, na působení rodičů. Zde uvádím reakce, emoční projevy dětí, které vychází z případových studií jednotlivých dětí a které jsem zaznamenala.

- Pláče bez přestání
- Vzteká se
- Hází hračkou
- Strká do matky
- Kope
- Otáčí se zády k paní učitelce
- Schovává se
- Nechce se pustit matky
- Nechce na sebe nechat sáhnout
- Odmítá stravu a tekutiny
- Pomočuje se
- Odmítá jít na toaletu
- Straní se ostatních dětí

- Odmítá odejít na vycházku z budovy
- Volá po matce
- Utíká za matkou
- Nechce se vzdát své hračky
- Nekomunikuje, nereaguje

Jak jsem měla možnost zjistit, každé dítě reaguje na odpoutání od rodiče jinak. Projevy chování a prožívání, emoce, to vše se v průběhu různě mění a prolíná, i třeba v závislosti na tom, o jaký den se jedná. Například když dítě přichází v pondělí, po víkendu, který strávil s rodiči, nebo třeba i po nemoci, kdy bylo několik dní doma. Skutečně významnou roli sehraává spolupráce a komunikace mezi učitelkou a rodičem dítěte. Přístup obou je pro dítě velmi důležitý, protože se dítě dostává do nového a často úplně neznámého prostředí, kde si je nejisté. Potřebuje cítit bezpečí, aby mu bylo dobře. Vzájemná důvěra pedagoga a rodiče, má nemalý vliv na to, jak se bude dítě cítit. Chování a prožívání dítěte v prvních týdnech adaptačního období, jsem měla možnost vidět, pozorovat a potvrdit si tak pravdivost jednotlivých fází a stádií uvedených v teoretické části mé práce.

Jak dítěti pomoci a usnadnit mu začátky v přechodu z rodinného prostředí do prostředí mateřské školy je v první řadě závislé nejvíce na vlastní aktivitě rodičů a na jejich přesvědčení. To oni v první chvíli rozhodují o tom, zda chtějí, aby dítě nastoupilo do mateřské školy, ať je k tomu vedou jakékoli důvody. Pokud se tak rodič rozhodne, je důležité na takovou změnu dítě připravit dopředu. Děti jsou velmi vnímavé, musí z rodiče cítit přesvědčení, ale pořád i lásku a jistotu. Měli by s dítětem komunikovat, vést ho k samostatnosti, k soběstačnosti, učit ho chování a respektu k druhým. Dítě se nesmí cítit odloženo. První dny jsou pro něho velmi náročné. Dostává se do prostředí, kde je samo za sebe. Pedagog mu nabídne, péči, pochopení, podněty, čas, mnohdy i náruč, ale i dítě si potřebuje v neznámém prostředí vybudovat důvěru, získat pocit bezpečí.

V mateřské škole, kde jsem prováděla pozorování, komunikovala s rodiči, s učitelkami a s dětmi, jsem došla k přesvědčení, že všichni zaměstnanci, včetně provozního personálu se snaží nově příchozím dětem zajistit maximální vhodné podmínky pro úspěšnou adaptaci. Všimla jsem si, že paní učitelky v prvních týdnech přizpůsobují režim dne, dle potřeb všech dětí a dle individuálních potřeb každého.

Jsou velmi kreativní, vymýšlí různé motivace, dávají dětem podněty na odpoutání myšlenek na stesk. Často se obecně jednalo o nabídku činností, které děti tolik neznají, jako práce s barvou, hry s padákem, hraní na hudební nástroje, kreslení, hraní si s kočárkem, hraní s auty, prohlížení knížek, čtení pohádky, ale i pochování v náruči, pohlazení. Pokud bych měla rozdělit činnosti, které měly pozitivní vliv na dítě, na jeho uklidnění, lze tedy porovnat dle pohlaví. U dívek převažoval zájem o malování, kreslení na tabulku, hraní si s kočárkem, hry v kuchyňce, hry s plyšovými hračkami. U chlapců naopak hry s auty, magnetické stavebnice, kostky, lego. Mohu potvrdit, že všichni jedinci si shodně v prvních dnech donesli do mateřské školy nějaký předmět z domova. Někteří plyšovou hračku, látkovou plenu nebo malý polštářek

Všechny získané poznatky z průběhu pozorování dětí a z rozhovorů s rodiči formou polostrukturovaného rozhovoru, jsem konzultovala s třídní učitelkou dětí a tím si tak zajistila objektivitu na zhodnocení jednotlivých případových studií.

6. DISKUZE

Tato práce, praktická zkušenost zaměřená na adaptování se dětí mladších tří let na prostředí mateřské školy, mě utvrdila v tom, že komunikace obecně mezi lidmi je základem spolupráce. Rodič i pedagog by měli mít společný zájem na tom, aby přechod dítěte z rodinného prostředí do instituce, jako je mateřská škola, byl co nejsnazší pro všechny. Tak jako dospělí se mnohdy připravují na určité změny ve svém životě, například při nástupu do nového zaměstnání, tak i pro dítě je dopředu snazší vědět a znát. Zmínila bych například pořádaný Den otevřených dveří, které tato mateřská škola nabízí. Je to ideální příležitost seznámit dítě s prostředím, s prostory, s učitelkami. I rodič má tak další možnost se ujistit, ubezpečit, nebo naopak rozhodnout se, a přehodnotit, zda koná podle svého přesvědčení. Připravenost rodičů na situaci, kdy se jejich dítě poprvé dostává do nového prostředí, osamostatňuje se, seznamuje se, dostává se do vlivu a působení nových osob, které ho s určitostí budou ovlivňovat. Haefele, Wolf-Filsinger, (1993) uvádí, že nejen děti, ale i rodiče a učitelky pocítují obavy a nejistotu. Rodič v první řadě zvažuje otázku, zda dítě docházku zvládne. Pedagog, i když profesionál, se také zabývá tím, jaký bude průběh začleňování, jaké budou mít děti potíže.

Dále jsem v rámci svého působení ve třídě mladších dětí zjistila, že ačkoliv jsem se zaměřila na pozorování pouze vybraných dětí dvouletých, tak některé nově příchozí tříleté, se potýkaly se stejnými projevy adaptace, jako ti mladší. Není tedy pravidlem, že věk hraje důležitou roli. Jsou tu další aspekty, které adaptaci ovlivňují. Ať se jedná o rodinné zázemí, výchovu dítěte a jiné faktory. Dále se mi potvrdilo, jak zmiňuje Kořátková, (2014), důležitost dodržení slibu. Pokud rodič dítěti slíbí, že ho vyzvedne po obědě, je třeba to dodržet. Děti se neorientují podle času, ale jsou schopny si zapamatovat jednotlivé činnosti a postupy. Většina dětí, které jsem pozorovala, chodily domů hned po obědě. Někteří z nich už v průběhu oběda se ujišťovaly, že máma přijde. V mém pozorování jsem zaznamenala situaci, kdy místo maminky vyzvedával dívku tatínek. Na tuto situaci nebyla dívka připravena a došlo k velkému pláči a odmítnutí osoby/otce.

Dále bych chtěla zmínit, že skutečně z praktické zkušenosti není vhodné ze strany rodičů proces loučení protahovat. Často se tím situace ještě více ztíží. Ideální je, pokud se pedagog s rodičem, v závislosti na reakci dítěte, domluví.

„Rodiče by měli být schopni odhadnout ze svých zkušeností s dítětem, jak asi bude snášet první den ve školce. Pokud přechod na jiné autority obecně snáší špatně, musí se připravit na delší proces.“ (Klimeš, 2015, s. 13)

Nemalou důležitost přikládám přítomnosti hračky z domova, kterou si dítě v prvních dnech přináší. Přinesli si ji nezávisle na sobě všichni děti, častěji šlo o plyšovou hračku nebo látkovou plenu. Dítěti připomíná domov, pocit bezpečí, něco, co důvěrně zná. Často ho uklidní, má velmi pozitivní vliv. Některé děti hračku zpočátku nosily při sobě, jiní tu potřebu neměly, odkládaly ji do koše na hračky, ale nikdy si ji nezapomněly vzít domů a ráno zase přinést.

Každé dítě má jinou povahu, temperament, jiné charakterové vlastnosti a reakce. Chtěla bych zmínit, že adaptační období, význačné zejména odloučením od matky, je pro dvouleté dítě tak silný emoční zážitek, že je potřeba k němu přistupovat s citlivostí, empatií a pochopením.

ZÁVĚR

Tato práce mě mnohokrát vrátila k pocitům, které jsem, já sama, jako matka prožívala při adaptaci svých dcer na prostředí mateřské školy. Připomněla jsem si tak i nástup do nové práce, kdy člověk nezná prostředí, nezná všechny požadavky, nezná osoby, cítí se sám a nejistý, přestože je dospělý. Vstup dítěte do prostředí mateřské školy je důležitým mezníkem v jeho životě i v životě všech nejbližších. Malé dítě se dostává do širší společnosti, mění se jeho sociální postavení, buduje si pozici, získává nové zkušenosti, učí se poprvé být sám za sebe. Odloučení od tak blízké osoby, jako je matka, si vyžaduje velkou dávku empatií, podpory a pochopení, ať je reakce jakákoliv. Každý nový začátek znamená novou zkušenost, opuštění dosud známého, ale zároveň i jistý krok dopředu. Každé dítě je jedinečná osobnost, proto je potřeba k němu tak i přistupovat a ukázat mu tu správnou cestu. Vědět a cítit, že jste pro někoho stejně tak důležitý, jako on pro vás, že to co mu dáte, vám jednou vrátí, je projevem uznání a lásky. Komunikace je základem vztahu a jejím prostřednictvím si dítě buduje důvěru, získává hranice a tím i pocit bezpečí a jistoty. A to potřebujeme všichni, zejména děti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

GILLERNOVÁ, Ilona a Václav MERTIN. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-x.

HÄFELE, Bettina. *Každý začátek v mateřské škole je těžký: Pomoc pro rodiče a vychovatele*. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-57-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

KLIMEŠ, Jeroným. *První den ve školce a dva milióny let evoluce, které mu předcházely*. V Dubu: Impakt, 2017. ISBN 978-80-906350-0-5.

KLOUDOVÁ, Helena. *Zvládneme mateřskou školu?: rady pro rodiče i učitele*. Praha: TeMi CZ, 2013. ISBN 978-80-87156-81-0.

KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 6. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0519-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0853-2.

MERTIN, Václav a GILLERNOVÁ Ilona eds. (2003). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-799-X.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

RVP PV září 2021.pdf, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 09.12.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56051/>

SPLAVCOVÁ, Hana a Jana KROPÁČKOVÁ. *Vzdělávání dětí od dvou let v MŠ*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1042-9.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2433-0.

ŠMELOVÁ, Eva. *Bezvýhradná akceptace ve výchově dítěte*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4217-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

Asistent pedagoga versus školní asistent v MŠ | Předškolní poradna (*Předškolní poradna* [online]. Copyright © 2021 Předškolní poradna [cit. 08.12.2021]. Dostupné z: <https://predskolniporadna.cz/asistent-pedagoga-versus-skolni-asistent-v-ms/>)

Výchova a rozvoj dítěte, by měla být přizpůsobena jeho konkrétním potřebám a individualitě (Temperamentová typologie dětí a výchova | *Doktorka.cz*. [online]. Copyright © 1999 [cit. 08.12.2021]. Dostupné z: <https://rodina-deti.doktorka.cz/temperamentova-typologie-deti-a-vychova>)

POUŽITÉ ZKRATKY

RVP PV   Rámcový vzdělávací program předškolní výchovy

MŠ   Mateřská škola

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Iva Šaldová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Vladimíra Kocourková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Adaptace dětí mladších tří let na prostředí mateřské školy
Název v angličtině:	Adaptation of children under 3 years of age to the kindergarten environment
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá adaptací dvouletých dětí na prostředí mateřské školy. Teoretická část popisuje vývojová specifika těchto jedinců. Dále se teoretická část zabývá jednotlivými fázemi adaptace, které jsou typické a faktory, které jej ovlivňují. Praktická část popisuje reakce, chování a prožívání dětí v prvních týdnech zahájení docházky. Výzkum probíhá v konkrétní mateřské škole.
Klíčová slova:	Adaptace, dvouleté dítě, mateřská škola
Anotace v angličtině:	This bachelor's thesis focuses on the adaptation of two-year-old children to the environment of kindergarten. The theoretical section describes the developmental specifics of these individuals, personal support in the educational process. The theoretical part further deals with the individual stages of adaptations that are typical, and the factors that impact it. The practical section describes the reactions, behavior, and experiences of children in the first weeks of attendance. The research took place in a specific kindergarten.
Klíčová slova v angličtině:	Adaptation, Two-year-old child, kindergarten,
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	50 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

